

Socialisté a zemědělství

V Marxovi je mezera.

Socialistické myšlení stálo skoro vždy a všude v rozpacích před otázkou zemědělství. Marx se neobíral důkladně otázkami zemědělskými a své názory na vývoj výroby průmyslové prostě obrátil i na zemědělství. Teprve Marxův největší žák, Karl Kautsky, ve své „Agrární otázce“ podrobně rozvedl tyto Marxovy zásady filosofického nazírání na zemědělství.

Když později tak zvaní „revisionisté“, podnícení Bernsteinem a jeho pracemi, vystoupili proti některým thesím marxismu, nalézali nejvíce a nejpádnejších argumentů proti Marxovu nazírání na zemědělství. Nebylo těžko dokázat, že jeho tvrzení o ubývání počtu samostatných podnikatelů má vážné slabiny v oborech výroby průmyslové, avšak v oboru zemědělství je vyloženo a zřejmě nesprávné. A jestliže zastáncové důsledného marxismu neustoupili ani o píď v této kampani, pokud se jednalo o průmyslovou výrobu, ohledně zemědělství byli zpravidla skoupí na slovo, dávající najevo, že snad tady v některých detailech je to jiné, avšak na tom že nezáleží. Jen skutečně skalní marxisté obraceli skutečný vývoj v zemědělství na ruby a všemožně sehnány argumenty dokazovali, že i tu měl Marx pravdu.

Socialismus dlouho stál skutečně bezradně před otázkou zemědělství, neměl jednotného nazírání na ni a různost tohoto nazírání vedla často k zmatkům v socialistickém hnutí. Tento rozpor v socialistické doktríně ohledně zemědělství trval až do války a je jen těžce překonáván po válce, kdy socialistické strany namnoze, jako u nás, od kritiky musily přejít k praktické a odpovědné politice.

Socialisté na vesnici před válkou.

Socialistické strany, i ty nejmarxističtější, brzo poznaly, že s učením o vyhytní drobné zemědělské živnosti a o vhodnosti kolektivní velkovýroby zemědělské mnoho nesvedou mezi lidmi zemědělskými, kteří tomu naprosto nechtěli rozumět. Proto už starý Liebknecht radil, aby se socialistické učení podávalo zemědělskému lidu jinak, neboť jeho individualism a konservatism nechce rozumět orthodoxní socialistické zásadovosti.

Ve státech, jsoucích v prudkém průmyslovém vzestupu, nebylo snad ani mnoho třeba starati se o problémy zemědělství. Socialism se tu ujímal v přírodném svém prostředí, které tvořila města a průmyslová centra, v němž tovární výroba nahromadila masy průmyslového proletariátu, který rychle šel k třídnímu uvědomění, v němž snadno rostl smysl pro solidaritu a který byl tak nejlepším a nejsnazším objektem organizačních a politických snah socialistických. Je naprosto přirozené, že socialistické hnutí vyvíjelo se především jako hnutí průmyslového proletariátu.

Nicméně mělo socialistické hnutí úspěchy i na vesnici. V té době totiž vládl v zemi feudalism a hospo-

dářská a politická nesvoboda drobného lidu venkovského. Jestliže v továrnách dělnický život byl těžký, jeho tíže byla aspoň poněkud mírněna továrním zákonodárstvím; nic z toho nebylo na vesnici, kde vládl velkostatek a statkář a kde politicky bezprávný chudák žil i v hospodářské porobě.

V Čechách vládl velkostatek na půdě, v obecním zastupitelstvu, kam nesměl chudák, vládl velkostatkářský virilista, okresní zastupitelstva byla jen velkostatkářská a statkářská, na zemském sněmu nebylo jinak, útlak hospodářský a politický přímo hnal drobný venkovský lid ke vzpouře proti těmto poměrům. Proto si snadno vysvětlíme, že u nás, při prvých volbách za všeobecného, rovného práva hlasovacího, v r. 1907, největších úspěchů dosáhli sociální demokraté ve venkovských volebních okresech. Agrární strana tehdy představovala se lidu jako strana středního statku, která nechce nic mít společného s drobným zemědělcem a podruhem.

V zemích agrárních, jako na příklad v Rusku a na Balkáně, podobně jako dnes ve Francii, byli socialisté nuceni praktickou politikou zabývat se otázkami zemědělskými a proto na příklad mnoho cenného materiálu po této stránce lze vyzískati z prací sociálních revolucionářů ruských. Avšak i zde nešlo socialistickým pracovníkům zatím o nic jiného než o politické probuzení potlačovaného lidu vesnického.

Hospodářské a politické postavení drobného lidu vesnického bylo tak špatné, že je přímo hnalo do náruče socialistických stran. Až do voleb na radu říšskou v r. 1907, kdy se po prvé volilo podle nového volebního řádu na podkladě všeobecném a rovném, strana agrární nejevila žádného zájmu o vesnický drobný lid; ještě v r. 1905 čteme v programu agrární strany, že je stranou středního statku, který je „jádnem národa“ a Alfons Štastný v „Selských Novinách“ nikterak se netajil svou nechutí a odporem vůči domkářům a vesnickým podruhům.

Za těchto okolností práce socialistická na vesnici se dařila, drobný vesnický lid viděl v socialismu pomoc. Nejúčinnějším odpůrcem socialismu na vesnici nebyly jiné politické strany, ani strana agrární, nýbrž nevědomost vesnického lidu, jeho politická nezkušenost a hospodářská závislost.

Volebním úspěchům socialistických stran na vesnici nenásledovala usilovná práce organizační. Sociální demokraté založili sice v r. 1906 svaz domkářů a maloročníků v Plzni, avšak mnohem později a s mnohem menší péčí než odborové organizace dělnické. Když pak později socialistické strany založily své odborové organizace zemědělských dělníků, bylo z politiky socialistických stran znáti, že tato organizace byla ve straně spíše doma než organizace domkářů a maloročníků.

Při povaze a duchu marxistické sociální demokracie bylo to konec konců pochopitelné, avšak nebylo jinak ani u strany národně dělnické, později národně sociální. Mohlo by se zdáti, že tato strana, stojící více napravo, mohla mít více porozumění a štěstí s řádnou organizační zemědělskou, a přece tomu tak nebylo a není. Strana národně dělnická a později strana ná-

rodné sociálne nemela nikdy významnou zemédeľskou složku organisačnú, jestliže pomineme krátkou éru v letech po štátnom prevrate.

Socialisté na vesnici po válce.

Svetová válka znamenala probuzenie lidových vrstev, ktoré sa mnohde stupňovalo až k povstaniu a revolucii. Tímto procesom byly zachváteny i vrstvy lidu zemédeľského. Jestliže se ve vrstvách průmyslového proletariátu ozývalo bouřlivé volání po socialisaci průmyslu, na vesnici znélo bouřlivé volání po rozdělení panské půdy.

Socialistické hnutí, k němuž se přidávali houfné drobní venkovští lidé vesniční, organizovalo prudké kampaně za pozemkovou reformu, která v našich zemích byla chápána nejen sociálně, nýbrž i národně a jako odčinění Bílé hory. Agrární strana zprvu stála zaraženě tváří v tvář tomuto mocnému hnutí, které zavalovalo venkov, a vůči jeho volání po pozemkové reformě; její minulost a její vlastnické teorie bouřily se proti tomuto požadavku. Ale byla v sázce celá strana, všecka její politická budoucnost, a bylo třeba jednat. A tak strana agrární pod tlakem nových poměrů zahnila prudce doleva a nastoupila nové dráhy svého vývoje.

Agrární lidé, obviňující dosud socialisty ze snahy po „dělení“, strašící venkovský lid, že socialisté mu chtějí vzít půdu, pojednou s největší energií postavili se za požadavek pozemkové reformy a dělení panské půdy. S tím současně činila agrární strana důkladná opatření organizační k ovládnutí drobných zemědělců, založila své „Domoviny“ a vydala heslo: „Kdo chce půdu do vlastnictví, musí se stát členem Domoviny.“

Úspěch tohoto hesla pomohli jí zajistiti sami socialisté, mezi nimiž vypukly spory o tom, jak naložiti s půdou zabraných velkostatků. Staré orthodoxní názírání na vlastnictví projevovalo se v požadavcích některých socialistů, aby zabraná půda nebyla přidělována vesnickému lidu do vlastnictví, nýbrž jen do pachtu, nebo aby z ní byla tvořena kolektivní hospodářství, nebo aby byla postátněna, nebo zkomunalisována atd. Tyto neplodné spory, v nichž zápasila šedá teorie s nutnostmi praktického života, způsobily, že pozemkové reformy zmocnila se strana agrární a že organizačně a politicky zasadila socialismu na vesnici ránu. Provedení pozemkové reformy se stalo základem pozdějšího rozmachu agrární strany.

Zatím co v socialistických stranách byly spory o tom, komu a jak se má půda přidělovati, agrární strana prostředky nejprimitivnější demagogie postavila se za požadavek přidělu zabrané půdy vesnickým lidem do vlastnictví, strhla na svou stranu většinu drobného lidu zemědělského a pozemkové reformě vtiskla svůj ráz. Socialistům nezbylo než se přizpůsobiti. Prohráli tak jednu ze svých nejdůležitějších bitev. Pozdější kritikou nešvarů v provádění pozemkové reformy ztracených posic už nebylo lze získati.

Agrární strana v nových poměrech.

Odvaha a rozhodnost, s jakou se konservativní strana hrdých sedláků dovedla přizpůsobiti novým poměrům poválečným, je spjata hlavně se třemi jmény: Švehly a Vraného, kteří byli pro, a Práška, který byl proti. Úspěch nové politiky agrární byl však tak veliký a nesporný, že její autoři snadno umlčeli odpůrce ve straně.

Ve svých „Domovinách“ shromáždila agrární strana naději na půdu z přidělu velikou část drobných zemědělců; středními zemědělci si byla jista; avšak teprve Domovinami si zajistila politickou moc i v nových politických poměrech.

Komunistickým rozlomem sociálně demokratické strany z r. 1920 získala opět agrární strana. Vliv sociální demokracie na pozemkovou reformu a zemědělskou politiku byl podstatně zmenšen a co tu bylo socialisty ztraceno, získala agrární strana. Orgány veřejné péče o zemědělce a orgány zemědělské politiky v republice byly od počátku budovány v souhlase se stranicko-politickými zájmy agrární strany. S velikými prostředky veřejné ruky bylo budováno zemědělské družstevnictví všech možných druhů a forem, hospodářské, obchodní, finanční atd. atd. a vesměs jako složky agrární strany.

Komunistické „nebezpečí“ dalo agrární straně vítanou záminku pokusiti se i o úspěch v řadách zaměstnaneckých. Začalo se u zaměstnanců zemědělských a lesních, hlavně v podnikcích veřejných, jsoucích pod agrární správou, jako je podnik Státní lesy a statky, a když byly úspěchy, přes všechno ujišťování šlo se dále až k agrárním organizačním policistům a železničářům.

A tato mohutná organizační stavba, tato nesmírná hospodářská a veliká politická moc dnešní agrární strany spočívá na našem venkově a jeho zemědělském i nezemědělském lidu. S touto mocí setkává se dnes socialistické hnutí na vesnici, s tou jest mu zápasiti a konkurovati. Kde jsou ony idyllické poměry předválečné na naší vesnici!

Je socialismus s to porozuměti zemědělství?

Prozíraví lidé v socialistickém hnutí dávno upozorňovali na všelidský charakter socialismu a na nutnost shromážditi v socialistickém hnutí všechny pracující, tedy i zemědělce. Proto hledali k zemědělcům cesty. Nebylo však jasnosti a jednotnosti, a tak, co postavil jeden, dva jiní zbourali.

Socialistické strany ve střední Evropě až do nedávné doby neměly oficiálních zemědělských programů. Pravda, v Německu byly práce Davidovy a jiných mladších socialistických pracovníků, avšak ty neměly oficiální autorisace. Podobně i u nás, v sociální demokracii; Modráček sám si sestavil k volbám na radu říšskou v r. 1911 jakýsi sociálně demokratický program pro venkov, který měl však tu vadu, že nebyl nikde projednán ani usnesen v povoláních orgánech strany. Ale konal služby znamenité a ukázal, co by socialistické hnutí v praktické politice zemědělské mohlo dělat.

Tlak poměrů poválečných, probuzení venkovského lidu, a účast ve vládní politice nutily socialistické strany k uvažování o poměru k zemědělcům. Rakouská sociální demokracie teprve v r. 1924 přikročila k formulování svého zemědělského programu a československá sociální demokracie usnesla svůj zemědělský program teprve na sjezdu v r. 1930.

Toť se rozumí, že mezitím socialistické hnutí utrpělo četné a mnohé škody, ale ani to, že se přišlo hodně pozdě, nebylo by nejhorší, kdyby bylo dosti síly a rozhodnosti usnesené programy v praxi provádět.

Zemědělských závodů velikosti do 10 ha je plných 86 procent všech zemědělských závodů v republice. Jsou to zajiště hospodářství pracovní, nikoli kapita-

listická, a postavení a život těchto vlastníků a samostatných podnikatelů je velmi často mnohem horší než postavení průměrného dělníka. Tento element naší vesnice náleží svým postavením nesporně k třídě pracujících. A přece to nestačí tyto vrstvy získati pro socialism. Ani poukaz na tuto skutečnost, ani poukaz na agrární stranění větším a velkým statkům nepomůže socialistickému hnutí získati tyto drobné zemědělce.

Základním problémem jest: je socialistické hnutí s to rozuměti a pečovati o zájmy zemědělských podnikatelů, vlastníků pracovních, nekapitalistických hospodářství? A je socialistické hnutí ochotno tak činiti se stejnou vážností a důsledností, jako si počíná vůči vrstvám námezdních zaměstnanců?

Socialistické hnutí má úspěchy v organisování zemědělských a lesních zaměstnanců; je to přirozené, neboť tyto zaměstnanecké elementy zemědělské dobře zapadají do zaměstnanecké struktury socialistických stran, ale socialistické organisace samostatných drobných zemědělců jsou vesměs velmi slabé a nemají dosti úpěchů. Dostali bychom se k velmi zajímavé analogii, kdybychom zkoumali příčiny, proč socialistické strany nezískaly vrstvy středních, živnostenských, samostatných podnikatelů, ba dokonce ztrácejí i ty, které měly.

Jestliže socialistické hnutí nezíská střední, živnostenské podnikatele, není to tak těžká rána s hlediska cílů socialismu, může-li se vykážati tak početnými zástupy průmyslového, živnostenského, obchodního a finančního živlu zaměstnaneckého, který dovedlo shromáždit.

Jestliže však socialistické hnutí nedovede získati pracujícího samostatného podnikatele zemědělského, který na příklad u nás představuje 86 procent všech zemědělských podnikatelů, pak s hlediska cílů socialismu je to stav pro socialism kritický.

Politika drobných samostatných podnikatelů provozovaná s hlediska zaměstnaneckého je prostě nemožná.

„Podnikatelé“, kterým se vede hůře než zaměstnancům.

Máme dvojí zaměstnance: jedny, kteří si vydělávají chléb ve službách cizích, druhé, kteří si jej vydělávají jako samostatní podnikatelé. Vůči oběma těmto kategoriím stojí živly parazitní, žijící z práce jedněch i druhých. Je přece jasné, že socialism musí prvé chránit a druhé potírat.

A v teorii socialistické to také jasné jest, nikoli však v praxi. Je dáno vývojem socialistických stran a jejich sociálním složením, že tyto strany představují především živlu zaměstnanecký. Není proto divu, že politika těchto stran je politikou zaměstnaneckou.

A plyne z antagonismu zaměstnanců vůči podnikatelům, že podnikatelská politika je ve stranách socialistických předem podezřelá; duch socialistických stran připouští podnikání družstevní, zvláště, je-li nepatrných rozměrů, avšak individuální podnikání splývá mu s představou kapitalistického vykořisťování a provází je odporem.

A tak dochází k podivnostem: s hlediska tohoto nazírání je docela řádným socialistou velmi dobře placený zaměstnanec, třeba s příjmy statisícovými, avšak špatným socialistou zemědělský podnikatel, který v starostech a dřině vydělá na svém hospodář-

ství ročně pár tisícovek na své živobytí. Plat 30—40 tisíc korun ročně není u mnohých vyšších zaměstnanců veřejných a soukromých nic zvláštního — jaký to musí býti zemědělský podnik, aby svému hospodáři takovouto sumu vynesl? Ti zaměstnanci jsou řádnými a uznávanými členy socialistického hnutí, tento hospodář by ve straně socialistické neměl na růžích ustláno.

Tento rozpor v nazírání na práci samostatných a nesamostatných pracovníků je třeba překonat; z toho pak odvodit praktické závěry v denní politice. Socialistické hnutí musí se přiblížit k samostatným pracovníkům, které nespravedlivě opustilo. Netřeba, aby se tak stalo na úkor zaměstnanců, ba právě naopak; vždyť nynější stav věcí zaměstnancům nejvíce škodí.

Síla agrární strany a jak proti ní.

Dospělo se k poznání, že nynější politická moc agrární strany v zájmu obecném měla by býti zmenšena a činí se za tím účelem leckteré pokusy. Je ovšem jasné, že síla této strany pramení z jejích posic ve voličstvu, které obratně, i využitím chyb svých odpůrců, dovedla získati jak na vesnici, tak v městech, jak v zemědělství, tak v průmyslu, obchodu a živnosti. Nicméně kořen její moci je v lidu zemědělském. Je proto pochopitelné, že sem obrací se zraky jejích odpůrců, aby zkoumali terén pro výboj.

Agrární strana dovedla si vybudovati mocný, u nás nikdy nevidaný systém své politické a organizační moci. Také duch její vnitřní solidarity je dobrý; zajisté i ona má své obtíže a spory, ale dovede je překonávati a vyřizovati diskretně, noblesně a diplomaticky, takže od dob Praškovy secese neměla žádné nehody. Síla její přitažlivosti je velmi značná.

Tím těžší úkol jejích odpůrců. Avšak úkol nikoli nespelnitelný. Poměry drobného lidu vesnického nejsou dobré. Agrární strana nese s sebou všechny nedostatky rychlého růstu. Nakupila proti sobě hojnost argumentů, žalob a stížností. Její politika nedbá dosti drobného zemědělce a malého venkovského člověka. Namnoze převládá aparát nad lidmi, a těžko se to snáší.

Tyto mnohé a jiné okolnosti svádí k mínění, že je doba vhodná k útoku na posice agrární strany. Je to však omyl domnívati se, že venkovského člověka lze získati p o u h o u kritikou; zajisté bude s vámi souhlasit, že to a ono je zlé, že ta a ta vina padá na hlavu agrární strany. Avšak při volbách půjde a bude tuto stranu zase volit, protože tak mu káže zájem jeho podniku a jeho práce. Venkovský člověk je tvorem strážlivě uvažujícím, který ví, že jeho dluhy na chalupě nezaplátí žádná kritika, nýbrž dobré postavení zemědělské výroby.

Proto socialism musí pečlivě se zabývati zemědělskou výrobou a socialistické hnutí musí se naučit dělat o p r a v d o u zemědělskou politiku. Ujišťujeme, že dnes drobnému zemědělci není volno v objetí agrární strany, rád by ji opustil, avšak soudí, že není kam jít.

Socialistické strany spolupracují v zemědělské politice, ale nevedou ji a nedělají ji. Vykonali zajisté mnoho záslužné práce na tomto poli, o níž se však neví, když výsledky této práce jdou před zemědělskou veřejností s podpisy a rukama agrárních lidí. Socialistické hnutí musí dělati a k t i v n í zemědělskou politiku, tak stejně, jako dělá politiku kovodělníků, textilníků, zaměstnanců kancelářů atd. atd.

Rozpaky socialistických stran nad samostatnými zemědělci a nad zemědělci jeví se v počínání, které budí dojem, jako by zemědělská politika byla ve straně

nutné zlo. Mnohé si lze vysvětliti ohledy na největšího koaličního partnera, který těžko snáší kritiku a ohrožování svých posic, avšak samo o sobě toto vysvětlení nestačí. Neboť chce-li býti socialistická strana socialistickou stranou, musí míti v zemědělství stejné zájmy jako v průmyslovém a jiném podnikání a musí je se stejnou vážností a upřímností prosazovati a opatrovati. Tu není dovolen žádný kompromis a žádný ústupek pod žádnou podmínkou.

Socialistická strana musí umět a musí chtít dělat zemědělskou politiku. Nikoli jako boj o duše, nýbrž jako zápas o nový společenský řád.

Socialistická strana je dnes mnohotvárné těleso, sdružující zaměstnance různých kategorií a různých zájmů. Tito zaměstnanci jsou sdruženi ve svých zvláštních odborových organizacích, které jsou nositelkami politiky jejich stavovských zájmů. Společným orgánům strany a hnutí pak náleží sharmonisovati tuto politiku v jednotnou politiku celého socialistického hnutí.

V tomto orchestru nesmí chyběti organizace zemědělského lidu, samostatných zemědělských podnikatelů. Jako organizace samostatná, rovnoprávná, rozhodující o zemědělské politice v souhlase s ostatními, tak asi, jako kovodělníci rozhodují o politice své; tato organizace samostatných zemědělců, svrchovaná v otázkách živobytí drobných zemědělců, nesměla a nemohla by ovšem býti žádným prostředkem politické taktiky, jako jí není a nesmí býti kterákoli jiná odborová organizace dělnická.

Tato úvaha nechce se pohybovati na půdě teoretické. Proto také nechce čtenáře zatěžovati ciframi a daty.

V mnohém směru napovídá, kde by bylo třeba podrobného rozboru. Avšak to chce zdůraznit: socialism nesmí se omeziti jen na sféry života průmyslového a opomíjeti zemědělství. A dokládá: socialistické hnutí nemá úspěchu v zemědělském lidu z příčin, které leží v politice a taktice socialistického hnutí.

Socialism musí nalézt cesty na vesnici, k zemědělskému lidu; to však nemůže býti příjemná procházka, nýbrž svízelná cesta a těžký a odpovědný úkol. Tu nejde a nemůže jíti o stranicko-politickou konkurenci, nýbrž o vážnou práci, o splnění historického úkolu.

Václav Kovář.

poznámky

Kramář našima očima

Na posledních fotografiích vypadal v černé jakési rubašce, s bílými vlasy, zarostlou tváří a huňatým obočím jako kdysi staří Rusové-slavjanofilové, půl proroci a půl politikové, naivní a dobráctví fantastové, mohykáni dávné víry, které už nerozumíme. Dalo by se mnoho psát o tom, co vlastně Kramář byl. Ale to by znamenalo životopisecky sledovat jeho činnost a hromadit podrobnosti. Výsledek by byl, že bychom se dověděli, co byl Kramář jako právník, národohospodář, poslanec, vůdce strany atd. To všechno má svůj význam u normálního politika, ale u politického vůdce národního významu — a to byla nesporně hodnota, na jakou Kramář aspiroval — to není všechno a patrně to ani není rozhodující. U vedoucího politika

tohoto druhu rozhoduje o jeho historickém významu daleko víc to, čím se vtiskl do paměti davů. Ne to, co člověk v životě udělal, nýbrž to, jakou stopu zanechal v paměti potomstva, mu vykazuje místo v dějinách. Rozumí se ovšem, že se tato stopa zakládá na životní práci, na lidských činech. Ale v tom je právě celá věc: některé činy některých lidí nesmazatelně utkvívají v paměti všech pokolení a nesčetné činy nesčetných jiných lidí mizí z paměti se smrtí svých původců anebo jejich vrstevníků.

Kdybychom chtěli Kramáře posuzovat jako normálního politika, počínali bychom si životopisecky. Ale tak Kramář posuzován být nechtěl a nechtěli to ani jeho stoupenci. Zkusme tedy přiložit na něj ono měřítko vyšší, jaké si žádal on a jaké se pro něho žádalo. A to, jak jsme výše řekli, neznamená shledávat to, co si Kramář myslil a co chtěl a co kdy dělal, nýbrž pátrat ve vlastní mysli a tázat se sám sebe: jaký trvalý dojem ti z Kramáře zůstal, co ti o něm utkví v hlavě, až on dávno zetlí v hrobě, až ty sám budeš stár a až dnešní svět za námi zapadne?

Nevím, zdali se tak daří všem, ale nám mladším, řekne-li se Kramář, hned se vybaví: slovanské Rusko. Nejsme ovšem pamětníci, dospěli jsme už v republice, ale snad právě proto je náš dojem v této spojitosti příznačný. Chci říci: politicky interesovaný člověk našeho věku má už z Kramářovy osobnosti dojem velmi matný; musí už jít do knih a do novin a hledat tam poučení, kdo to vlastně Kramář byl, co chtěl a vykonal. A přece tento muž žil až do nynějšíka vedle nás, a i my mladší můžeme s dobrým svědomím říci, že pamatujeme dvacet posledních let jeho života.

Slovanské Rusko, aspoň v tom významu, jaký Kramář těmto dvěma slůvkům dával, pro nás — a kdyby se naši mladší nacionalisté nepřetvařovali, musili by říci, že také pro ně — znamená sotva víc než zvuk. Ale dobrá, to jsme my. Co však jeho přívrženci, o nichž jsme se právě zmínili? Je-li naše mysl na dojmy z Kramáře chudá, nemusí to znamenat, že mysl jejich ho není plná. Pochybujeme. Sotva jim byl něčím víc než úctyhodným starým pánem, který sice dovedl promluvit od srdce nacionalisticky, ale daleko ne tak řízně jako jiní proroci nacionalismu na sever a na jih od nás, k nimž se dnes upírají mnohé rozhořelé mladé zraky. Starý pán, který se nestyděl za sympatie k fašismu — to asi byl přibližně Kramář v očích mladých a nejmłodších nacionalistů.

Když Kramář zemřel, a už i dříve, mluvilo se o osobní tragedii. O té se zřídka mluví, jde-li o politického vůdce první velikosti. Osobní nehody bývají vždycky, ale vždycky také ustupují před významem vykonaného díla. Přes osobní tragedii Smetanovu zůstalo jeho dílo. Doopravdy zle není tam, kde měla tragedii osoba, nýbrž teprve tam, kde celé dílo zajelo na slepou kolej dějin.

Kramářovy myšlenky na ni zajížděly přecasto a tak daleko, že je tam člověk, rostoucí z nynějších předpokladů, už nemohl s porozuměním sledovat. To byla jistě tragedie, tím spíš, že celou svou povahou a celou svou předválečnou činností, kdy se nejnepějněji rozvinulo jeho politické založení, byl Kramář všechno jiné, než slavjanofilský fantasta, jak se nám vtiskl do mysli za poslední dvě desetky let svého života. Tehdy to byl spíš salonní politik než slovanský horlivce. Už to ostatně, že před svůj slavismus přidal předponu „neo“, ukazuje, že tu šlo o slovnanofilství umírněné, o pozdější a oslabenou formu toho, co kdysi tak zapalovalo srdce našich dědů. A tato poměrně podružná záležitost v jeho činnosti — neboť Kramářovy hlavní síly byly upiáty k tomu, čemu se před válkou říkalo pozitivní politika — se stala jeho politickým odkazem. Positivní politika ztroskotala, protože byla založena na nesprávných předpokladech, slavismus byl definitivně vyřízen ruskou revolucí a politickým osvobozením menších slovanských národů. Dá se tedy hlavní politická myšlenka, s níž odcházel Kramář na věčnost, uzavřít jen do velice podmíněné formy: bylo by velice krásné, kdyby bylo slovanské Rusko....

Noviny psaly, že bylo mnoho pláče, když Kramáře pohřbívali. Nebývá ho tolik při posledních cestách politických vůdců první velikosti. Není tolik proč plakat, neboť slzí-li oči nad tím, že se skončil individuální život vůdce, jsou hrudí a srdce naplněny radostí nad tím, že trvá jeho život kolektivní, jinými slovy, jeho politické dílo. Bylo proč plakat nad Kramářovým hrobem, neboť tady odcházelo s životem politika i dílo. A to je smutné, jako je smutná každá událost, která znamená, že se nad něčím navždy zavřely vlny času. V tomto smyslu želíme Kramářova odchodu také my, odpůrci. Naše pieta náleží i jeho válečné roli národního symbolu i historickému faktu, že on stanul první v čele vlády československého státu. Ale nebudeme klamat sami sebe i jiné domněním, že tyto dvě

věci stačí zachránit před historií vlastní Kramářovo politické dílo a pozdvihnout je na tu úroveň, jaká byla jeho ctižádostí. Z. S.

Individualismus bez individualit

Poslanec Kramář pověřil dra Fischera z Moravy, aby ho zastupoval a vedl Národní sjednocení až do sjezdu. Je to poslání velmi obtížné. I když by nešlo o nic jiného, než o odvolání trosek národní demokracie ze ssutin Národního sjednocení a kdesi v koutku zkusit, bylo-li by možno z těchto trosek vytvořit politickou stranu, která by měla smysl a budoucnost, byla by to práce stejně obtížná jako nevděčná. — Ale poslanec Kramář musel se obrátit až na Moravu, aby našel muže, k němuž by mohl mít důvěru a o němž by mohl předpokládat, že bude mít i trochu důvěry a autority při zachraňovacích akcích v Národním sjednocení, resp. národní demokracii.

Byl to velmi dobrý výběr lidí, kteří před převrácením stáli v popředí národní demokracie. A dnes? Strana, která hlásala individualismus, nemá individuality, kterou by postavila v popředí. Nemá v Čechách muže, který zbytky národní demokracie by vyvedl ze sporů Hodač—Stříbrný. Národní sjednocení se v posledních letech zredukovalo na stráničku v podstatě pražskou, ač ani poklonkování pražské ulici nevyšlo tolik, jak se čekalo. A poslanec Kramář musel se obrátit na Moravu. Bylo by obtížné rozbírat otázku, máme-li nadbytek či nedostatek politických individualit. Ale tak bídě jako Národní sjednocení není na tom snad žádná politická strana. Strana, která hlásala, že je nutno ponechat volně, svobodně pole rozvoji osobností, individualitě, nemá dnes osobnosti, která by ji vedla nebo aspoň jakžtakž zachránila. V. G.

Hrozny jsou kyselé

SdP nepochodila v Ženevě se svojí stížností proti t. zv. Machnikovu výnosu a proto její tisk zaujímá jednoduché stanovisko; říká: dalo se čekat, že Spol. národů vždy se postaví na stanovisko vlády a nikdy se neujme menšin. Soudila-li SdP takto vždy, je nutno se divit, že vůbec svoji stížnost podávala. Kdyby ovšem Ženeva uznala oprávněnost stížnosti SdP, pak by na prvních stranách henleinovského tisku se uvádělo, že významné mezinárodní forum odsoudilo pražskou politiku. SdP svůj neúspěch snaží se zakrýt tím, že snižuje jak jen dovede význam Společnosti národů.

Spol. národů se vytýká, že je slabá, že nedovede zakročiti, že není dosti rázná atd. Je nutno rozlišovati mezi Spol. národů jako institucí a mezi její základní myšlenkou. Jako instituce a hotová organizace bude Spol. národů — zejména při své neúplnosti — jenom odrazem politických a mocenských sil v Evropě. Spol. národů jako instituce může snad mít malý vliv, ale to nevyvrací správnost její základní myšlenky: postavit myšlenku dohody, spolupráce, vzájemného respektu velkých a malých států proti představě, že jenom moc rozhoduje a že jenom moc upravuje poměry. Stojí tu dva světy proti sobě: myšlenka moci jako zdroje práva a myšlenka spolupráce a vzájemného respektu. Henleinova strana se věnovala v myšlenkový systém, který uznává vládu moci. Ovšem ne vládu vlastní moci, neboť se chová jako klouček, který si myslí, že může být rvavý jen proto, že za ním stojí silný tatínek.

Henleinova strana nepochodila v Ženevě a proto říká: Spol. národů za nic nestojí. To už zde bylo. Je to ta bajka o lišce, která měla chuť na hrozny. V. G.

Kroje proti dlouhým kalhotám

„Kdo si prohlédl minulou neděli v Praze pestrá schůzku obyvatelstva českého venkova, mohl zjistit potěšitelný rozdíl mezi těmito postavami, oblečenými do svých pestrých krojů veselých barev, a mezi průvodci nějakých sešvaných, levě socialistických skupin. Opálené tváře, drsné, silné postavy — byl to zkrátka obraz, jemuž můžeme rozumět. Ne ovšem v tom smyslu, že by se shodoval s naší podstatou. Žádný německý chasník, žádné německé děvče se nikdy nenastrojí do těchto krojů, právě tak jako nemá vystupovat žádný Čech v koženkách a žádná Češka v dirndlu, nechť jí-li vypadat směšně. Ale my cítíme v tomto krojovém svátku něco původního, co na nás působí zcela jinak, než zdánlivá kultura některých levicových organizací, které oslavují francouzské vzory, v Mánesu běhají za uměním, které je jejich podstatě úplně protichůdné, a nakonec si myslí, že ten strašný šmejd, který se na ně dívá se stěn, je české umění...“ A tak dále.

To je výňatek z komentáře Henleinovy „Rundschau“ k sjezdu agrárního dorostu. Je to komentář, který si zaslouží sám komentář.

Opálené tváře a silné postavy v pestrých krojích se tu jaksi vydávají za projev skutečné a původní kultury, všechno ostatní, kravata, Bařovy boty, Mánes atd., je projevem nekultury anebo kultury falešné, podvodné, levicové a patrně konec konců bolševické. Nuže, je-li tomu tak, je na tom svět špatně a asi se beznadějně bolševisuje, neboť kroje a s nimi ta pravá kultura nezadržitelně mizí. Romantikové z „Rundschau“ si snad všimli, že nejméně krojů šlo v průvodu lidí z Čech. Byly sice mezi mladými agrárníky z Čech také velmi opálené tváře a silné postavy, ale ty kráčely zdrcující většinou v dlouhých kalhotách, nijak se svým zevnějškem nelišíc od Čecha z města anebo, řekněme, od pana dra Peterse nebo pana dra Šebekovského. To je špatné znamení, neboť potom musíme soudit, přijmeme-li předpoklady komentátora z „Rundschau“, že Čechy jsou jaksi země z celého Československa nejméně kulturní, při čemž se obáváme, že bychom k podobnému neutěšenému závěru došli také, kdybychom tuto úvahu přenesli na Prusko v jeho poměru k Německu a na Berlín v poměru k německému venkovu.

Pánové z „Rundschau“ velice zazlívají českým umělcům, že se jim líbí francouzské obrazy. Zdá se nám nelogické, vytýkat Čechům zálibu ve francouzských obrazech a nevytýkat jim zároveň zálibu v dlouhých kalhotách, neboť, nemýlíme-li se, přišla také tato část oděvu z Francie a dokonce je to dědictví po pařížských sansculottes, oněch ohavných tvorech, kteří zahrli šlechtické „culottes“ i se vším sociálním příslušenstvím a provedli velkou revoluci. Ale ještě horší je, že pánové z Henleinovy strany nejen nezavrhují tuto „nepůvodní“ část oděvu u Čechů, nýbrž dokonce ji sami nosí. Aspoň jsme ještě neviděli na schůzi pana Henleina nebo pana dra Peterse v bavorských koženkách a s holými koleny, nýbrž vždycky ve více méně dobře ušitých pantalonech francouzského původu. Zdá se proto, že v samém srdci německé původnosti a nacionalismu není něco v pořádku. Ba ani sám nejvyšší vůdce všeho soudobého Německa, pan Adolf Hitler, nevyloučil dlouhé kalhoty z vlastenecké garderoby Třetí říše. Má sice v Berchtesgadenu několik prvotřídních souprav koženek a zeleně lemovaných kazajek, ale zato v Berlíně se objevuje dokonce i ve fraku.

Veliká politická práce čeká ještě Henleinovu stranu. Abychom k ní také nějak kladně přispěli, dovolili bychom si ji shrnouti ve stručné heslo: na německou zadnici německé koženky! Z. S.

Na Slovensku se vyjasňuje?

Volby v Košicích, v druhém největším městě Slovenska, vzbudily mnoho trpkosti, doprovázené nervositou a zklamáním špatně skrývaným. Odchází-li rozmrzele a roztrpčeně z politického života vůdce slovenských evangeliků, básník Rázus, nazývaný kdysi svědomím národa, a je-li výsledkem košických voleb rozčarováno i vedení lidové strany, je to dost zřejmý důkaz, že na Slovensku začíná obdobný kvas, jaký podemílá v historických zemích Národního sjednocení, živnostenskou stranu a nemaskované fašistické obce — tedy ony skupiny, které byly a jsou vedení lidové strany politicky nejbližší. Poučení z politických dějů na Slovensku je opravdu značné a pro štáb lidové strany i maďarské opozice dost bolestné. Spojenectví s Rázusovou národní stranou je rozbito a sám Rázus zaplatil nejtěžší daň za důvěřivost, téměř básnickou naivní, kterou měl k politice Hlinkovy strany.

Vedení lidové strany je nad nejnovejším vývojem v těžkých rozpacích a zdá se, že její pravá ruka neví, co dělá levice. Po 1. květnu ozval se v části hlinkovského tisku umírněnější tón, čerpající patrně z posledních papežských projevů, ale hned vyrazilo k útoku pravé křídlo, vedené poslancem Sidorem, a příprava ke košickým volbám vykazovala opět všechny příznaky reakčních záchvatů, počínaje „židobolševictvím“ a konče útoky proti celé vnitřní a zejména zahraniční politice Československa. Žeň zklamala. Ztráta 1300 hlasů od parlamentních voleb, tedy pokles téměř 50 procentní, je překvapující a těžká. Až dosud si vedení lidové strany samozvaně vyhradilo boj proti pomyslnému komunistickému nebezpečí, vypůjčovalo si usilovně „argumenty“ z hnědé zbrojnice a výsledek? Košice jsou jedním z mnoha důkazů, že politický postup vedení lidové strany jde komunistům k duhu. Nápor pravice neublížil ani sociální demokracii, ani národně socialistické straně. Při tom získává ještě i agrární strana, proti které Sidorův tisk rozpoutává mimo jiné zvláštní druh kulturního a náboženského útoku ve znamení zápasu o prapory. Jde totiž o to, že upírá agrární straně nejen právo mluvit o katolicismu a katolických (ačkoli agrární strana má naprostou většinu katolických stou-

penčú), ale vyhrožuje také kněžím, ktorí nejsou oddaní ľudovej strane. V posledných týždňoch vznikl na pr. veľký spor o svätení praporů agrárni mládeže a na bývalého bratislavského starostu a farára dra Okánika snesla se bezmála církevní kletba za to, že posvětil prapor přes zákaz církevní vrchnosti. Dr. Okánik odpověděl: „světil jsem prapory řezníků, truhlářů, proč bych nevyšvětil prapor rolnické jednoty?“ Podle těchto způsobů a logiky měl by stát před církevním soudem i pražský arcibiskup dr. Kašpar, který při agrárních slavnostech sloužil dokonce mši. Nejde ovšem pouze o svätení praporů, nýbrž o to, že vedení ľudovej strany, ovlivňované skupinou poslance Sidora, z nervosity hází rukavici kdekomu a vnáší do slovenského života nové prvky neklidu. Je patrně nenapravitelné.

Objektivní politický pozorovatel může tedy zjistit na Slovensku podobný politický vývoj jako v českých zemích. Dode-li brzy k opatřením, která budou počítat s hospodářskými, sociálními a kulturními potřebami Slovenska, a projeví-li se včas porozumění také v nacionálním ohledu — čekají na vedení ľudovej strany i sjednocené maďarské opozice těžké časy. Zato se však na Slovensku v stejném rozsahu vyjasní politické počasi.

Jiří Horák.

Průvody v rozhlasu

Reportáž našeho rozhlasu z průvodu republikánského dorostu v Praze znovu ukázala, že rozhlas musí hledat docela jiné prostředky a metody, chce-li, aby jeho posluchači si udělali živou představu o manifestaci. Takový průvod působí především na náš zrak. Toho, co zachytí mikrofon z průvodu, jásoť průvodu i diváků, dusot koní, hudby, zpěv atd., je příliš málo, aby posluchač si živě představil, jak to ve skutečnosti vypadá; a tu nestačí ani výklad rozhlasových reporterů, kteří se poddávají dojmům z barev, počtu i živosti a rušnosti průvodu. Průvody, které se musí vidět, abychom si o nich udělali představu, průvody, kde musíme být účastníky ať již v průvodu nebo jako diváci, jsou tvrdým oříškem pro rozhlas, který musí hledat docela jiné metody než je tato: postavit mikrofon tak, aby do něho zaléhalo trochu hluku z průvodu, při čemž hlasatel se snaží nějak spořádat tříšť dojmů a nálad, aby mohl referovati. Při takových průvodech dovedou lidé dlouho čekat, aby něco viděli a vydrží se zájmem se dívat až do konce. Ale sotva by se vydrželi dívat na film z takového průvodu, kdyby trval dvě, tři hodiny. To proto, že již tu není oně bezprostřednosti, bezprostřední účasti, ať její příčinou je prostá zvědavost, nebo hlubší vztah k průvodu a lidem, kteří průvod tvoří. Podobně jest tomu i v rozhlasu. Říká-li rozhlas, že relace musí být co nejkratší, pak platí to i o reportážích z velkých průvodů a manifestací, zejména pokud nenajde rozhlas jiný styl této reportáže. Daleko více než tato tříšť dojmů a hluku, která mnoho neřekne, by působilo rozhlasové pásmo, jehož částí by bylo několik zvukových záberů z průvodu, které by spojovaly různé projevy, celkové dojmy, číselné údaje, nálady i fakta. Taková reportáž by nejen dala posluchačům více, než dosavadní forma reportáže, ale dala by více i těm, kteří mají zájem na tom, aby jejich manifestace byly rozhlasem vysílány.

V. G.

politika

Occidentalis:

Generálové proti Hitlerovi

Armáda je klidnější.

Současná historie vede k podivným paradoxům. V Hitlerově Německu, které je skoro úplně vyzbrojeno, působí ti, jimž k vůli se zbrojilo, jako složka uklidňující. Říšská obrana hrála vždy rozhodnou úlohu v německé politice. A dnes se neuplatňují váleční odborníci v tom směru, že by hnali Německo do války, nýbrž naopak. Tato podivná okolnost ovšem není vyvolána nějakými jejich pacifistickými sklony — vychází z toho, že váleční odborníci posuzují situaci klidněji a věcněji.

Dnes, kdy Hitlerův režim její požadavky skoro v celém rozsahu splnil, nestojí říšská obrana stále ještě bezvýhradně

na straně Hitlerově. Generál Schlicher je mrtev. Síly, které tento generál v říšské obraně reprezentoval, žijí však dále. Ovšem, že se najde i v německé armádě skupina národních socialistů, věrných Hitlerovi. Je však nepatrná a naráží na velký odpor i v samotné armádě, která má především tendence být mocenskou složkou politicky nezávislou.

Typický je příklad generála von Reichenau. Reichenau, vyslovený straník nacionálně socialistický, byl až do roku 1935 šéfem ministerstva války. Jsa zástupcem říšského ministra války, měl tak rozhodný vliv, že ho mohl využívat ve smyslu nacionálně socialistickém. To však vyvolávalo u ostatního důstojnického sboru silný odpor. Tento sbor se právem obával, že při zavedení všeobecné branné povinnosti by Reichenau využil svého vlivu ve prospěch strany nacionálně socialistické. Důstojnictvo se obávalo, že by soustavně povyšoval jen důstojníky věrné Hitlerovi a tak ponenáhlu porušil politickou nezávislost armády. Odpor proti němu v říšské obraně byl roku 1935 již tak silný, že se Reichenau ve svém postavení neudržel. Musil se spokojit postavením velitele v Mnichově, kam byl přesazen.

Ale i sám Reichenau byl občas ve svém postavení nucen hájit zájmy armády proti Hitlerově straně. To je jeden z oněch absurdních poměrů, jež se při zdánlivém usměrnění všech sil v diktaturách pokládají při pohledu zvenci za sotva možné. Jinak však Reichenau byl exponentem politiky strany, čímž se dostával do rozporu s rozhodujícími kruhy říšské obrany. Zavedl na podzim roku 1936 v Reichenhallu, ve Füssenu a v Passově zkušební a částečné mobilisace. Toto opatření bylo reprezentantům říšské obrany tak nepříjemné a nežádoucí, že se daly vážné pokusy odstranit Reichenaua i z jeho postavení v Mnichově. V tomto případě však se ukázal Hitler se svou stranou silnější a Reichenaua udržel. Přesto však Reichenauův vliv zůstává omezen a jeho straníků je mezi důstojníky jen mizivé procento. Mezi nejsilnějším jádrem říšské armády dosud Hitlerova strana se nedovedla uchytit.

Konservativci proti revolucionářům.

Pro Hindenburga zůstal Hitler až do konce pouhým poddůstojníkem ze světové války. Tím je Hitler podnes i pro německé generály. To jsou mužové, pro něž neexistuje žádné jiné měřítko než hierarchie vojenského světa. Ti nikdy nezapomenou, že Hitler je pouhým outsiderem, a s jejich názory o postupu se nikdy nesrovná fakt, že Hitler se dostal k nejvyšší politické moci přímo od nejnižší hodnosti vojenské. Se stejným odporem se dívají němečtí generálové i na ostatní muže Hitlerovy vlády a také na Hitlerovy polovojenské formace.

Odborní důstojníci říšské obrany vidí přímo s odporem, že docela obyčejný hejtman si nad nimi osvojuje postavení nejvyššího generála, ačkoliv ho k tomu neoprávnil žádný řádný postup. Podnes generál lelectva, Herman Göring, jenž je vlastně pouhým hejtmanem, není z tohoto důvodu uznáván za rovného od generálů, kteří se dostali na svá místa dlouholetým postupem. Takových hejtmanů však je v Hitlerově straně veliká spousta.

Vedení říšské obrany nemělo nejmenší ochoty k tomu, smířiti se s těmito náhlými kariérami jednou prudce směřujícími nahoru, po druhé zase stejně prudce ukončenými. A podnes je německá říšská armáda naprosto ovládána osobnostmi, pro něž vojenská hodnost znamená daleko více než jakákoli přízeň politiky strany. Pro ně vojenská hodnost je pouze vnější známkou odborných vojenských vědomostí a vojenského výškolení.

Kdo je Blomberg?

Velmi charakteristickým typem vojáka tohoto druhu je nynější říšský ministr války Blomberg. Není sice pochybností o tom, že tato oddanost se nevztahuje na nacionálně socialistickou stranou. Blomberg naopak neobyčejně rád při nejrůznějších příležitostech zdůrazňuje svou nezávislost na nacionálních socialistech. Příkladem toho je onen jeho nedávný taneček s vévodkyní z Atholu po slavnostní večeři v Londýně, při němž Blomberg úmyslně přehlédl, že tato vévodkyně je rozhodnou přívrženkyní španělské lidové fronty a rozhodnou přítelkyní Československa.

Přáním Blombergovým by bylo, aby Hitler vládl pomocí říšské obrany a proti nacionálně socialistické straně. Pro něho Hitler představuje strhující osobnost, ale Hitlerova strana je mu odporná. Pochopíme to z jeho vývoje. Býval velitelem pluku ve Východním Prusku, na místě nejvyššího rozkvětu pruského feudalismu.

Ve mnoha případech měl ministr války Blomberg na Hitlera umírňující vliv. Nejnapadnějším příkladem toho je Blombergův odpor proti španělskému dobrodružství. Nemůžeme očekávat, že by se kdy Blomberg postavil otevřeně proti Hitlerovi, je však jisto, že nikdy se nevzdá nezávislosti a politicky mocenských nároků říšské obrany a nejvyššího důstojnictva.

Jak vypadá generál Fritsch.

K těm generálům, kteří naprosto neváhají postaviti se občas i otevřeně proti Hitlerovu režimu, náleží Fritsch. To se projevilo před nedlouhou dobou, když při slavnostním dinner oslovil Fritsch vojenského attaché sovětského vyslanectví. Tento jeho proslov vyvolal neobyčejnou pozornost a byl právem vykládán jako gesto proti obvyklým hitlerovským protibolševickým laciným řečem. A bylo to vykládáno i jako projev proti politice Rosenberga, šéfa zahraničně politického úřadu nacionálně socialistické strany a šéfredaktora oficiálního deníku „Völkischer Beobachter“, která je namířena proti Sovětskému svazu. Po této stránce není Fritsch osamělý. Mezi vysokými důstojníky říšské obrany je mnoho přívrženců přátelské orientace směrem na východ. K této skupině patří beze sporu i ty osobnosti, jež podle zaručených zpráv před nedávnem navštívily z Německa Sovětský svaz a studovaly výzbroj sovětské armády.

Generál Fritsch náležel ke skupině generála Schleichera. Včas však od něho odpadl a postavil se na „půdu fakt“. Tím však se nevzdal minulých směrnic. Schleicherym úmyslem bylo opřít se o odborové organizace a davy sociálně demokratických dělníků a upevniti tak koalici proti Hitlerovi. Fritsch včas uzavřel s nacionálními socialisty mír, neboť poznal neschopnost sociálně demokratických vůdců a jasně si uvědomil, že onen starý způsob, jímž se dělala oposice proti Hitlerovi, je nedostatečný.

Přesto však nikdy Fritsch bezvýhradně se nestal přívržencem Hitlerovým a zachoval si i naprosto kritický směr k jeho straně. V tomto svém odporu proti Hitlerovu režimu se projevuje nijaký pouze jeho soukromý názor, nýbrž má tu na své straně celou skupinu vlivných osobností. Nejvyšší důstojníci totiž jsou především odpůrci Hitlerovy zahraniční politiky. Znájí dobře nebezpečí nové války a nezatajují si, že nová válka by se dala vyhrát pouze tehdy, kdyby Německo stálo v neobyčejně příznivé zahraničně politické konstelaci. Za Viléma II. bylo největší chybou spoléhati se na spojení Turecka, spojení „nemocného muže nad Zlatým Rohem“. Němečtí generálové vidí dnešní

spojení Německa stejnými očima. Kriticky se dívají na spojení s Itálií. Jednak z důvodů vojenských, jednak z důvodů zahraničně politických, poněvadž toto spojení pobuřuje Anglii. Z toho důvodu protestovala armáda proti schůzce Mussoliniho s Hitlerem, a je jisté úspěchem generálního štábu, že právě teď tato schůzka byla opět odložena.

Je zajímavé, že generální štáb je proti hitlerovské vládě, která ustavičně chraší zbraněmi, z toho důvodu, že Hitler je typickým válečným neodborníkem. Vytýkají Hitlerovi, že svou nemožně labilní zahraniční politikou je neschopen připraviti válku. Jsou proti německému hospodářskému systému a proti politice hospodářské autarkie a dnešnímu způsobu hospodaření s devisami: z tradice jsou totiž liberálové. Jsou však i odpůrci vnitřní politiky Hitlerovy. Jejich představa nacionalismu je širší: nemají nejmenšího smyslu pro novodobé německé rasové zásady, německy mluvící žid je pro ně stejně dobrým německým vlastencem. Vidí veliké nebezpečí v Hitlerově boji proti církvi. Kromě toho z jakési tradiční aristokratičnosti, která sice je schopna páchat za války s chladnou krví největší ukrutnosti, stavějí se proti týraní vězňů v koncentračních táborech. Nejednou mužové armády aktivně zakročili ve prospěch podobných nešťastných vězňů. Tak na příklad zasáhla energicky před nedávnem armáda v koncentračním táboře ve Fuhlsbüttelu, z něhož docházely zprávy o největších ukrutnostech. Armáda prostě převzala vrchní dozor na tímto tábořem s odůvodněním, že je oprávněna zasáhnouti všude tam, kde je ohrožen veřejný pořádek.

Fritsch, stejně jako jeho kolegové, pozoruje rozbuželou korupci nacionálních socialistů, která prostoupila celý německý úřední organismus a přes veškerá tajemství ustavičně se dostává na veřejnost. Zejména jsou němečtí váleční odborníci pobouřeni šlendriánem německého vyzbrojování, četným selháním a četnými nehodami následkem dodávaného špatného materiálu a zběžné práce.

Případ generála Ludendorffa.

Tyto vojenské kruhy, které jsou monarchistického přesvědčení, udržovaly ustavičně spojení s poraženým hrdinou světové války, generálem Ludendorffem. Tento dvaasedesátiletý starý medvěd sedí v Bavorsku a šíří odtud své myšlenky o obnovení německé síly pomocí nového pohanství, jež propaguje v časopise „U prazdroje německé síly“ („Am Urquell deutscher Kraft“). Až donedávna byl zarytým odpůrcem Hitlerovým, a třebaže vnějškově se dnes s Hitlerem osobně smířil, zůstal odpůrcem jeho režimu. Toto smíření nemělo pro Ludendorffa velkého významu a záleželo na něm především Hitlerovi, jenž si tím chtěl smířiti německé nacionální kruhy. Ludendorff vždycky prohlášoval: „Já nepůjdu nikdy k Hitlerovi, ať si přijde on ke mně.“ Podařilo se mu prosaditi svou vůli a Hitler šel skutečně za Ludendorffem do Canossy.

Při slavnostní rozmluvě, k níž došlo mezi Hitlerem a Ludendorffem počátkem roku 1937, projevil Hitler ochotu podřídit se vojensky starému generálovi, uzná-li generál jeho vůdcovství politické. K tomu však nedošlo. Svěhlavý stařec rozhodně odmítl. A vyslovil se docela otevřeně proti španělskému dobrodružství. Ne z důvodů vojenských a ne z důvodů politických, nýbrž proto, že Franco je svobodným zednářem. A Ludendorff je nezarytější nepřítel všech nadstátních mocností, jako jsou katolictví, židovství a svobodné zednářství.

Tyto své názory generál tajil stejně málo za výmarské republiky, jako za vlády Hitlerovy. Píše se zřejmou narážkou na osud generála Schleichera v knize, kterou vydal: „Vím už dávno, že má smrt by mnohým byla velice příjemnou . . . a přece žijeme, já i moje žena, posud . . .“ V jeho knize „Totální válka“ formuluje i své námitky proti Hitlerovu režimu. Je přesvědčen, že naprosto není možno vésti válku se statisíci lidí, kteří jsou v nitru zaujati proti režimu a čekají jen na pomstu. S nimi není možno vésti ani krátkou válku, bleskovou, při níž je nutno počítati se stejnými reakcemi, ani válku mnohaletou. Ludendorff v této knize praví zcela otevřeně o „dílu vůdcově“:

„Pouhá vnějšková scelenost národa, dosažená násilně . . . není žádnou sceleností, jakou vyžaduje za války národ a armáda. Je to jen mechanický klamný obraz, nebezpečný pro vládu i stát.“

Toto pouhé násilné scelení národa nestačí z toho důvodu, že nároky na duševní, tělesné i hmotné síly národa v příští válce budou daleko větší než za války světové. Branná síla národa bude v budoucnosti ještě závislejší na jeho duševní ucelenosti. Potřebujeme národ duševně i tělesně silný, jenž je schopen mnohaměsíčního i mnohaletého krajního napětí sil v boji proti nepříteli na frontě i uvnitř země. Totální válka je neúprosná a žádá nejkrásnější obětování od muže i od ženy. Tu vidíme, že tento starý generál a fantasta ve svém vojenském oboru je zcela realistickým, nepočítá s vítěznou „bleskovou válkou“, která se skončí za několik dní nebo týdnů, nýbrž s válkou dlouho trvající. Právě proto se staví proti diletantismu Hitlerových koncepcí války. Uvědomuje si, že „vojenský problém národa“ se nedá vyřešit hitlerovskými metodami.

Odpor Ludendorffův proti Hitlerovi se nezmenšil ani po jejich „smíření“. A velká část generálů se s ním stále ještě ztotožňuje. K jeho sedmdesátým narozeninám r. 1935 mu generálové slavnostně gratulovali. Vzhledem k tehdejšímu napětí mezi Hitlerem a Ludendorffem to vypadalo přímo jako demonstrace. A starý generál jim tehdy odpověděl: „Varoval jsem před světovou válkou, varoval jsem za světové války, a nikdo mne neposlouchal. Snad mne ani teď nebude nikdo poslouchati, ale mou povinností je pozvednouti hlas. Vaším úkolem je rozhodnouti, kterým směrem půjde národ i branná moc . . .“

Směr, kterým má podle Ludendorffa branná moc jíti, nesměruje k malým politickým vojenským dobrodružstvím, nýbrž k důkladně připravené odvetě. Ludendorff si uvědomuje velikost a obtíž tohoto úkolu a proto už ve svých vojensko-politických spisech z let 1930—31 varoval před dobrodružstvím, k nimž by mohlo být vedeno Německo ve spojení s Itálií. Později neustal ve svém odporu proti vojenské politice fašistické Itálie. Napsal dokonce knihu s titulem „Světová válka hrozí na německé půdě“, v níž se Ludendorff ze samého militarismu stává dokonce pacifistou. Prorokuje v ní německé vojenské zhroucení po osmi týdnech války a předpovídá obsazení celého západního, jižního i středního Německa nepřátelskými vojsky.

V době, kdy jde o vojenské zajištění mírové politiky evropské, musí nám i projev takovéhohle generála být vítaným.

**C o l z e o č e k á v a t i o d n ě m ě c k é
a r m á d y ?**

Je pravděpodobné, že by odpor říšské armády proti Hitlerovu režimu mohl vésti jednoho dne k otevřenému konfliktu? Je možné, jak se často tvrdí, že by Hitlerova vláda skutečně mohla být ohrožena armádou?

I ti generálové, kteří jsou nejzaujatější proti Hitlerovi, jsou rozhodně proti myšlence jakéhokoliv puče. Mají odpor proti tomu, aby armáda se stala politickým prostředkem některé strany, jako je tomu v Portugalsku, Řecku, Španělsku nebo na Kubě. Ideálem generálů je nepolitická říšská obrana.

Armáda je proti politické akci z toho důvodu, že nevidí před sebou žádného režimu, jenž by po pádu Hitlerově mohl zajistiti stabilitu. Ačkoliv německí generálové by ochotně pokračovali ve stopách Schleicherových, nevidí žádného politického nástupce Hitlerova, jehož by mohli podepřít. Jsou na příklad pro obnovení dřívějších odborových organizací. Nacionální socialisté vidí v této jejich sympatii vážné nebezpečí. Jenom tak je si možno vysvětliti, že bývalí vůdcové odborových organizací jsou uvěznováni a zabíjeni, jenom tak si možno vysvětliti vraždu dřívějšího poslance essenského a dřívějšího předsedy Svazu horníků H u s e m a n n a.

Ani monarchistické naděje vojenských kruhů nepovedou k žádnému převratu. Důstojníci doufají, že čas ukáže oprávněnost těchto názorů, ale nejsou ochotni k jejich uskutečnění nějak aktivně přispěti. Dokud se neobjeví nový monarcha sám, a nezbaví důstojníky slavnostním způsobem jejich přísahy, složené do rukou Hitlerových, potud sami pro něho nepohnou rukou. Nesmíme zapomínati, že tu nemáme před sebou revoluční kruhy, nýbrž vrstvy, uctívající autoritu a poslušnost.

A přece má armáda politicky svou váhu, především proto, že pro dohlednou dobu se svými odbornými vojenskými znalostmi působí brzdivě na dobyvatelskou lehkomyšlnost nacionálních socialistů. Chtěli by jistě vésti válku, uvědomují si jen, že za dnešních okolností to je nemožné. A právě z tohoto odporu generálů poznáváme potěšitelný fakt, že politické usměrnění všech vůlí ani v dnešním Německu se nedá uskutečniti tak, jak se nám to snaží pod maskou své naprosté jednotnosti diktaturou řízené státy předstírati.

literatura a umění

V. V. Š t e c h :

Předpoklady československého umění

Snadné to není a sotva najdeme hned správné řešení. Přece však je záhodno, abychom už začali dohodovati se, jaký vnitřní obsah a dosah má vlastně slovo československost. Bylo by na čase říci si, jak je vymezíme a čím je chceme v budoucnosti naplňovati. Vždyť posud jsme si příliš nelámali hlavy takovými otázkami, sotva se stal pokus stanoviti nějaký, alespoň přibližný program pro příští vnitřní práci. Jím bylo by nutně zároveň také naznačeno, čím chceme být sobě a čím okolnímu světu. Začne-li se u umění, může taková výměna názorů a dohoda o předpokladech československosti osvětliti snad i jiné polohy činnosti a hromadného života státu. Jeho existence znamená, že problémů nám přibýlo, a že jsou nyní složitější, než jak vyhlížely před převratem.

Sledujme otázku na jednom poli, ve výtvarnictví, aby bylo možno dopátrati se alespoň některých základních znaků! Až do roku 1918 působilo naše umění výtvarné — spolu s ostatními obory jako síla zmnožující především národní život. Pomáhalo poznávat byt a bytnost, zastupovalo veřejně celek, účastnilo se boje o do-

byti samostatnosti kulturní i politické. S českým uměním srůstalo tenkrát vlastně samozřejmě slovenské: ku př. Dušan Jurkovič byl počítán k našim architektům. Slovo československý nebo českoslovanský znělo tehdy jinak než dnes. Neboť umění Němců z Čech a z Moravy i Slezska šlo už drahnou dobu svojí cestou — valně jsme se o ně nestarali. Jeho mohutnější zjevy zesílily — splývajíce s nimi — celky kultury německé, kdežto my se bránili tomu, aby naše tvorba byla považována za část nějaké společné osvěty rakouské.

Převrat, veliké faktum státu, změnilo situaci. Ideální duchovní teritorium, v němž se rozvíjelo naše umění do roku 1918, stalo se skutečným územím státním, takže je nyní nutno počítati v něm i se silami dotud cizími či lhostejnými, druhdy nepřátelskými, které čerpají z jiné zásoby představ a směřují někdy k jiným cílům, než jsou ony, jež vedou naše umělce. Slováckům pak už nestačí prostá československá jednota. Cítí se národem — a musíme, ať rádi či neradi, dbáti jejich touhy a vůle vytvořiti samostatné umění. Vyvraceti tuto představu patrně všem Slováckům společnou, nebo bojovati dnes proti tomuto odhodlání, nemělo by smyslu. Podíváme-li se takto střízlivě na tyto duchovní okruhy, které zatím trvají vedle sebe, zjišťujeme také, že české umění samo nestačí naplniti výhradně svým obsahem rozšířený fyzický prostor československého státu, vybudovati nad ním toliko ze svých sil jednotnou a celistvou ideální nadstavbu nové nehmotné skutečnosti, plnou a živou národní soustavu, jež je cílem každé výtvarné tvorby. Když jsme si uvědomili tento stav, je možno buď postaviti maximální dobový program nebo zřici se dobrovolně působení na ony kraje a obyvatelské vrstvy, jichž smýšlení a cítění je nám cizí a omeziti jejich spolupráci na sféru státnosti a hospodářských zájmů. Program maximální, hlásající budoucí úplné počestění zevnější a vnitřní, vedl by nutně k výbojnému úsilí o politické i myšlenkové zdolání menšin, které již od staletí vedle nás žijí. Při hospodářském a etnickém stavu a rázu osídlení není tato naděje asi dosti reálná. Bylo by nutno rušiti klid soužití, vydrážďovati kromě toho slovenskou veřejnost pokusy o scelení, jehož nechce, nutiti slovenské umělce, aby svoji inspiraci omezili či usměrnili. Opakem takového, řekl bych imperialistického, a jak poměry jsou, nutně teoretického záměru, byla by resignace: jestliže nemůžeme vyhladiti s naší kulturní mapy Chomutov nebo Aš, Frývaldov či Krnov, omezme svoji uměleckou aktivitu po Liběchov a ostatní národnostní hranice uvnitř státu. Takové omezení znamenalo by ovšem jen tolik, že v n i t ě n í r ů s t českých umělců byl by pak omezen na území takto zúžené. Zasahovati mimo ně je ovšem tvorbě vždy možno.

Tu je naznačena v hrubých rysech situace našeho výtvarnictví a asi také hudby. V písemnictví je patrně poněkud jiná. Neboť tam je účinek podmíněn jazykovými znalostmi a ochotou k recepci, tedy svémocným aktem čtení. Zato výtvarnictví jako hudba působí na celý svůj okruh, tedy i na obecnost nedobrovolné. Ono vytváří opravdu prostředí, určuje stavbami, sochami a freskami, velkým uměním i malou produkcí, plakáty, ornamenty, předměty a výzdobou, kolektivní rytus, udává základní atmosférické napětí, v němž se potom vyvíjejí jedinečné osobnosti velikých tvůrců. Architekti, sochaři, malíři a dekorátoři organisují takto

často hmotný rámeček i osudům lidí, kteří jsou jim etnic-ky cizí. Přihází se dokonce často, že cizinci formují cizí životy a mluví za určitou národní společnost. Máme takové případy ve Švédsku, v Polsku, v Uhrách, že cizí umělci vyslovovali její niterné představy, vyslovovali svými tvary její společné ideály. Jejich práce je vlastně začasto i určuje.

Tento podíl cizinců je velmi značný i u nás. Opětovně zasahují stavitelé italští, němečtí, francouzští. Praha i jiná česká a moravská města rostla ze společné práce těch, kdož k nám přinášeli slohové zásady a formální cit, vyrostlé v jiných myšlenkových světech. Postavy sv. Václava, Jana Nepomuckého a ostatních patronů, ještě také Jana Husa, výzdoby městských i vesnických chrámů, zámků, paláců — to všechno opatrovali mnohdy přistěhovalci nebo také jen dočasní hosté. Ve všech slohových obdobích ztělesňovali dobové zbožnosti nový ideální svět, představovali vidiny nebe a pekla. Účast cizího umění v našich dějinách tvoří závažnou kapitolu ve vývoji naší osvěty stále zaměstnané sblíživáním i adaptací myšlenek a hodnot. V ní jsou právě viditelně znázorněny proměny onoho velikého spojování s ostatním světem, zachovány cesty, kudy chodily k nám podněty i vzory a jak byly zpracovávány. Přistěhovalci pracují pro domácí, připojují svá díla do existujících řad námětů a typů, slouží zdejšímu úkolům, přizpůsobují se domácím hmotám a výrobním podmínkám. Mnozí z nich usazují se u nás trvale, srůstají s domácím obyvatelstvem sňatkem, počestují se v dalších generacích. Tento srůst je příznačný pro některá období, pro gotiku stejně jako pro barok. Stejně vyznačují ducha země proměny, které mezinárodní slohové zásady u nás zažívají při styku cizinců s obyvatelstvem domácím.

Máme vynikající umělce, jichž český původ a smýšlení je nepochybné. Tak Škrétu, Hollara, Kupeckého. Mezi nimi je řada emigrantů jako byli Chvátal-Quadal, Zoffany-Zoufalý, a tito emigranti ztrácejí se ovšem domácímu umění. Mají proto pro jeho růst vlastně menší význam než cizinci nebo domácí Němci; takový Parlér v gotice, v baroku V. V. Reiner či F. M. Brokov, moravský Zahner nebo Winterhalterové. Petr Brandl je Poločech po matce, Tyrolan Braun staví své tchyni v Jaroměři český náhrobek, což je jistě známka, že se sžil s prostředím, pro něž tvořil. Český barok je tudíž ze značné části dílem Italů, také však rozených Němců domácích i přespolních. Vysloveně česká jména objevují se častěji teprve ve čtyřicátých letech osmnáctého století, až v rokoku: Jelínek, Vodňanský, Kovařík atd. Jistě se tu proto českého baroku nezřekneme, neškrt-neme ze své minulosti ani díla, ani jich tvůrce, kteří nám monumentalisovali dobu i její lidi. Snad pomůže tento pohled do minulosti ujasnit i cosi z našeho přítomného usilování kulturního, hospodářského, politického. V této perspektivě dostávají různé jevy dnešních zápasů jakýsi jiný smysl.

Jiná, a stejně závažná je otázka konsumentů, neboť není lhostejné pro koho vzniká a ke komu mluví umění toho kterého okruhu a období. Když pozorujeme poslední veliký sloh, barok, najdeme, že jeho výtvarníci sloužili především třídě, která tenkrát jedinečně představovala a zastupovala politický národ český, totiž šlechtě a duchovenstvu. Třetí stav, městský, nerozmnožil představy a obsah, nevytvořil nových typů, nedával zvláštních úloh, tedy nezasahuje, toliko přijímá, připojuje se.

Ona podivuhodně rozklenutá složitá soustava symbolů a alegorií, stálých poukazů k nadsmyslům a viditelné znázornění tajemství víry, souvisí těsně s protireformačním katolicismem a s dynastickým absolutismem, vtěleným v ideální svět heroické historie, anticky kostymované pohádky, dramaticky stupňovaná apotheosa nebes i pekel, věčného blaženství a zatracení. Sedlák přihlíží tehdy pasivně velikému zápasu o zdoání hmoty tvarem. Účastní se toliko robotou nádenických prací, když kolem něho vyrůstá opojná iluze zámků a chrámů, přijímá s úžasem nadsvětské vytržení poutních kostelů. Neboť panská nádhera a sláva lidu nepatří, ačkoliv naň působí. Oč skromnější je náboženská literatura česká, jež byla opravdu určena lidu! Je jaksi věcnější a méně pathetická při líčení legendárních zázraků a světeckých ctností než pompésní soudobé malby a sochy. Jejich zveličující gesta a nadnesené extáze pracují prudšími protiklady než slova lidových legend a písní. Je pravda, že existují přímé vztahy mezi uměním panským a lidovým, jež většinou recipuje jeho formy a jejich logiku, neboť původních primitivních prvků je u nás pramálo. Překlad mezinárodních forem, jich adaptace, poselštění či rustikalizace lidovými výtvarníky má svoji zákonitost. Při přechodu z jedné třídy do druhé, společensky nižší, mění se barevná skladba a pohybové tempo, uvolňují se kontrasty, dramatické napětí a prostorová složitost jsou rozváděny v neosobní rytmický ornament, podložený účelem, který zjevuje kolektivní cítění, světový názor i melodiku lidové duše.

Tato periferie „velikého“ umění má jiné bezprostřednější vztahy k námětům, hodnotí jinak prvky, protože věci života a smrti, příroda, vojna a láska doléhají jinak na třídu. Až hluboko do XIX. století žije u nás anonymní lidové umění selské, užitkově zaměřené, odvozené hlavně z baroku, vyrostlé přímo ze života, ze zvyků, obřadů, z přirozené muzikálnosti a ornamentálního pudu. Trvá samostatně vedle umění panského a městského, tvořeného uměleckými osobnostmi. Zasahuje konečně svým obsahem a svým názorem do vývoje českého umění, spoluurčuje jeho ráz. Neboť zatím udála se ona veliká výměna činitelů, rozhodujících o národních dějinách. Představitelé starého stavovského státu ustoupili postupně do pozadí, ponechali při změně systému příslušníkům nových tříd organizaci obrody.

Naše národní obrození je především proces sociální. Znamená výměnu vrstev. Třetí stav, měšťanstvo, nastupuje ve funkci, zastávané až do Josefa II. duchovenstvem a šlechtou. Stává se konečně v XIX. století skutečným nositelem dějin. Osvobození sedláka má důsledkem uvolnění sil dotud skrytých, zásah lidu při veliké proměně struktury naší společnosti. To se ukáže také v umění, ba v určité chvíli stává se dokonce třídní umění lidové uměním národním. Jeho venkovský názor na přírodu, zdobnost a barevná rytmičnost objevují se nejenom u Alše, ale vyznačují až do našich dnů celý jeden proud. Živý řetěz tradice váže osobité výtvořiny společným cítěním. Pro vývoj českého umění XIX. století je však hlavně důležitá účast lidí z venkova v umění „velkém“. Už na konci osmnáctého století rozmnožují tehdejší ochablou městskou tvorbu synové vesničanů, takový Ant. Machek, syn krejčího z Podlažic, takový Václav Malinský, syn poddaného na panství doksanských premonstrátů, kteří zahajují novou kapitolu dějin našeho umění. V tu dobu je výtvarná práce už

orientována zcela jinak než byla feudální produkce barokní a obrací se také k jiným zákazníkům.

Rozlom účelu, dílenské frakce, inspirace a námětů, nástup nových činitelů i konsumentů, spadá tedy v jedno s výměnou slohových zásad a sociálního zaklínění umění. Nastává doba akademií a historismu — dochází nadto postupně k zúžení celé základny, na níž dříve rostlo mezinárodně orientované barokní výtvarnictví, k provincialisaci, odpovídající politickému postavení českých zemí v Rakousku. Obnoviti světovost ovšem v jiných podmínkách — připojiti Čechy zase na Evropu, bude úlohou až druhé poloviny XIX. století. Dlouho přejímali umělci v Čechách tvůrčí podněty z druhé ruky, opožďeně a téměř výhradně prostřednictvím německým. Neměli spolehlivé opory jednotného a vypracovaného systému myšlenkového a tvarového, na němž rostl dříve církevní a feudální barok. Společnost, která vyšla z převratů Velké revoluce a josefinismu změnila i zúžila působnost výtvarnictví připraveného i o objednavatele i o široké obecnstvo. Nábožensko-dynastický a reprezentativně alegorický obsah převeden byl v historickou a později i v politickou tendenci. Romanticky pojatá lidovost stala se nutně i programem malířským a sochařským, vlastenectví jedině dávalo osobní práci širší smysl. Jedině pudově vyvřelý prám národní obrody politické i kulturní nesl jednotlivce, dodával jejich dílům vyššího smyslu, připojoval se k výtvořím spisovatelů a hudebníků: Poznávají, buditi, vzpomínati, oslavovati, mělo tenkrát veškeré umění. Neboť v XIX. století má funkci kulturotvornou, pomáhá scelovati citově, bude je nový duchovní prostor národa.

(Dokončení.)

Johannes Urzidil:

Německá kulturní osamocenost

Podstata národní kultury se projevuje tím, že líčí typ národního člověka souhrnně, takže se stává netoliko vlastnímu národu zrcadlem a poučením, ale mohou jej poznati a pochopiti také všechny národy ostatní. V tomto smyslu mají Francouzi dokonalou národní literaturu, neboť — pohlédneme-li jen na století XIX. — přemnoho jejich největších spisovatelů se nezabývalo ničím jiným, než líčením člověka specificky francouzského. Tak Balzac, Stendhal, Flaubert a Zola, abychom uvedli jen několik jmen, jejichž počet by se dal rozmnožovati do libosti jak do minulosti tak do našich časů. Nejen francouzský člověk je předmětem jejich literatury, také francouzské poměry, jež jsou líčeny s největší přesností. Francouzský román se rozvíjí téměř vždy ve zcela určitém kraji nebo městě Francie, doba a místo, ba i ulice jsou označovány většinou se zevrubnou přesností, a jen málokdy se zevšeobecňuje, jen výjimkou najdeme líčení abstraktní, do něhož by bylo možné dosazovati podle libosti lidi, poměry a místo. Tento realismus zachází někdy až tak daleko, že lze místní události nějakého vyprávění sledovati pohodlně s plánem místa v ruce, třeba pařížským. Také ruská literatura (zmiňme se zase jen o spisovatelích, jako je Turgeněv, Gogol, Dostojevský nebo Tolstoj) podává úplnou charakteristiku ruského člověka. Jsme s to pronikati do jeho osobitosti, z líčení těchto spisovatelů můžeme poznávati duchovní základy a projevy ruskosti. Totéž platí o literatuře anglické, italské,

skandinávské nebo španělské a o literaturách několika národů jiných. I Švýcarsko má svou národní literaturu, což stojí za zmínku, abychom ukázali, že podstata národní literatury nemusí býti bez výhrady spiata s jednotou jazykovou, při čemž bychom tu rádi zanechali podrobného zkoumání celého poměru mezi řečí a národem.

Nadarmo však pátráme po reprezentativní národní literatuře ve zmíněném smyslu u Němců. A je to tahle okolnost, jež jistě přispěla valně k tomu, že Němec a němectví zůstalo a muselo zůstat v podstatě cizí všem ostatním národům. Je zajisté nesmírně těžké Neněmci, aby na základě německé literatury poznal povahu němectví. Kde najdete v německé literatuře takového Zolu nebo Balzaca, jenž by vystihl formou evropsky platnou německého člověka celého jednoho věku. Jednotlivá podání, i tak slavná jako Goethův Vilém Meister, Kleistův Michael Kohlhaas neb Thomase Manna Buddenbrookovi tu nestačí. Dokázali jen nepatrně překročit oblast německého čtenářstva. Takřka vůbec se to nepodařilo četným příspěvkům menším, leckdy tak krásným, jež přinesli charakteristice německého člověka básníci jako Eichendorff, Chamisso, Claudius, Hebel, Mörike, Storm nebo Fontane. Je téměř vyloučeno, aby se Neněmec probral k pojmu německého člověka generální houštinou prosy Jeana Paula. Dosah evropského působení všech těch básníků a spisovatelů není dost významný a proto nemohou býti skutečnou reprezentací. S hlediska nadnárodního formátu spojeného s národním dosahem a s hlediska obecně evropské platnosti dopadne srovnání s národy latinskými nebo anglosaskými vřdycky v neprospěch Němců. Dante a Walther von der Vogelweide; takový Pascal, Montaigne a Lessing a Herder; Shakespeare a Schiller, tak vzniká tragika, že cizina mohla poznávati německého člověka snáze z kritického opaku — jako v případě Heinricha Heineho — nežli z prvotního díla uměleckého. I s filozofy bylo tomu tak, na příklad s Schopenhauerem. Nietzscheova filozofie nabídla Němce způsobem, který cizinu poplašil. Richard Wagner zhrdinštil ho tak silně a odsunul jej do bájně doby na úsvitu dějin, že při tom toho zbylo pro znalost německé bytosti jen málo a ne vždy zrovna přitažlivého, ledaže bychom si vzpomněli na „Mistry pěvce“, z nichž se člověk dozvěděl stejně o německém idealismu jako o německé omezenosti.

K tomu přistupuje, že právě němečtí básníci a spisovatelé více než všichni ostatní překládají jeviště a osoby svých dějů do oblasti neměmeckých. Čeho se může dozvědět Neněmec o němectví na příklad ze Schillerových dramát? „Fiesco“, „Don Carlos“, „Marie Stuartovna“, „Panna Orleánská“, „Nevěsta messinská“, „Demetius“ hrají v jiných světech. Jen „Loupežníci“ a „Úklady a láska“ něco prozrazují. U „Valdštýna“ už tomu není zdaleka tak a „Vilém Tell“ patří i duchovně do oblasti švýcarské. Zásadovost povah je německému autorovi důležitější nade vše ostatní. Tak je klasická německá literatura pro Německo tím, čím byl Shakespeare pro Anglii. Nemůže se však měřit s tím, co říká zároveň tak hojně Shakespeare o světě anglickém, co Molière tak hojně o světě francouzském. Zjev jako Kleist na tom ničeho nemění. Kdo zná mimo německou kulturní oblast Michaela Kohlhaase nebo Prince humberšského? Hauptmannovi „Tkalcí“, „Forman Henschel“, „Rosa Berndtová“, „Florian Geyer“ jsou jistě německé prototypy. Ale to vše není s to podati tak

pronikavý poznatek národní povahy jako romány „Lidská komedie“, nebo řada Rougon-Macquartů. Vypočítejme — a to je důležité — díla neměmeckých autorů doby staré nebo nové, jež se odehrávají v německém prostředí, jež líčí německé lidi. Zůstávají zjevy zcela ojedinělými, jako vůbec — kromě Shakespeara — jen pravzácně se pohybují Angličané nebo Francouzi svými látkami mimo svět svého národa. Postavme proti tomu nesrovnatelně větší počet německých děl básnických i prosaických, jejichž dějištěm jsou cizí země, jejichž hrdiny jsou cizí lidé. Wieland, Goethe, Schiller, romantikové, Kleist a takřka všichni význační němečtí básníci až do dneška vžívají se do cizích lidí a krajů. Marne bychom hledali v italské nebo jiné literatuře dílo, jež líčí život malého německého města s podobnou úplností, jako je podán život italského Malého města v románě Heinricha Manna. Ve sháňce po historických námětech a ve volbě německé látky ukazuje se snaha německého autora zevšeobecňovat. Jen zřídka a většínou nerad ustaluje události na určité místo a určité osoby německého typu.

Může se dopátrati prostý čtenář, kde se v Německu snad odehrává „Vilém Meister“, kde „Vyběravé příbuzenství“? — Že se kulturní vůle německá vyžívá nejsilněji ve filozofii a hudbě, je příznačné pro hluboký pud po abstraktnu, její plody však přes veškeru svou náheru nestačí Neněmci, aby mu pomohly vystihnouti němectví. Ani filozofie, ani hudba, ani malířství nemohou podati národ v celé jeho šíři a hloubi jako celek jinému národu tak srozumitelně, jako národní literatura. Ze Swifta a Dickense mohl pochopiti průměrný Němec Anglii, z Calderona a Cervantesa Španělsko. S Vilémem Meistrem a Faustem si nevím mnoho rady ani průměrný Angličan ani průměrný Španěl, ještě daleko méně však z nich může poznati nebo dokonce pochopiti v každém směru Němce. Nesmírná literatura překládová, předčící ostatní národy, uvedla do Německa tvorbu všech národů. Toliko malý poměrně zlomek německých děl byl za to přeložen do cizích jazyků. K tomu se druží, že podstatné hodnoty německé literatury spočívají v říši dialektiky, jež se vzpírá přeložitelnosti.

Tato psychologicky zvláštní situace němectví a tato kulturní osamocenost má arci i hluboké příčiny vývojové a sociologické. Jsou v roztržitém dějinném vývoji Německa. V Německu bylo sto dvorních divadel, sto kulturních středisek, ale žádná opravdová národní literatura. Tak tomu bylo už v době, kdy Ludvík XIV. vládl nad širokým obzorem nejen hmotným ale i duchovním. Německý prostor — jakkoliv veliký o sobě — byl vnitřně uměle zúžen. Místní individualismus horoval pro takovéto provincialismy. Tak byla ovšem reprezentace rázu krajového. Avšak od časů Lutherových, jenž představoval do jisté míry obecného německého člověka, nevyškytla se literární reprezentace ryziho němectví, působící do větší dálky. Individualita dovolila pozorovateli, jenž si dal záležeti, aby se jí obstojně přiblížil. Ale celek nebylo možné postihnouti nikdy. Na to chyběla tradice. Příčiny kulturního osamocení německého jsou také ve zvláštním rozporu mezi německým básníkem a německým národem. Není zajisté náhodou, že německý autor nepůsobil tolik (jako třeba románský) z duše národa a ve smyslu národa jako spíše mnohem častěji v protivě k němu. Německá kultura je v podstatě vytvořena z hlubin nezbadatelných ná-

rodů pro výšiny národu nedosažitelné, předmět nedorozumění a neporozumění pro profanum vulgus nebo přístupná leda jen některým společenským vrstvám, kdežto ostatní jsou z ní vyloučeny. Balzaca může čísti kdokoliv. Služka, dělník, úředník, náročný intelektuál, šlechtic i drobný člověk. Každý získá svým způsobem něco pro sebe. Nic podobného není v oblasti spisovatelstva německého. Postava reprezentativního „grand écrivain“ mu uchází. Jen Thomase Manna by tu bylo možné uvést, ale ani jeho nikoliv ve smyslu třeba Zolově. Jako kdysi u Goetha převažuje jeho evropanství značně nad jeho němečtívím, kdežto u takového Zoly právě naopak shoda obou kvalit, národní a nadnárodní, rozhoduje o jeho národně reprezentativní povaze.

„Německo není nic a každý jednotlivý Němec je mnoho, a přece si namlouvají právě opak,“ pravil Goethe. Toho jednotlivého Němce je však těžko poznati Neněmci. Žádný Balzac, žádný Zola, žádný Dickens jej nepodávají. Co se o něm člověk dozví, záleží na náhodě, a náhoda nebývá vždy shovívavá. Jako celek nemá němečtíví dostatek dějinného růstu, aby se projeвило jako jiné národy ve své národní literatuře. Tento růst vyžaduje nenáhlosti. Obrovitá napětí jej nenahradí. V tomto smyslu je vše, co se podniká uměle nebo násilně, významu jen episodického a toliko bombastickým překřikováním vnitřní rozervanosti a hluboké rozpolcenosti, kterou je s to snad jednou zacelit jen svízelný vývoj, klopotné zrání, práce mnoha generací.

E. K.:

Levá literatura v Americe

Dva tábory.

Podíváte-li se na literární Ameriku posledních pěti let, vidíte, jako leckde jinde, bojiště, na němž stojí proti sobě dvě armády. Vidíte dva póly, mezi nimiž je pole, nabitě elektrinou. Na jedné straně se píše konsumní literatura, která ukazuje, že všechno, tak jak je to zařízeno, potvrzuje, že žijeme na nejlepším z možných světů. Na druhé straně jsou autoři, kteří tvrdí, že v tomto nejhorším z možných sociálních řádů miliony pracujících jsou vykořisťovány. V dnešní Americe se vytváří literární situace, v které musíte jasně nakreslit rozlišovací linii mezi literaturou pravou a levou. Není div, že tato atmosféra dává vznik i literatuře, která se uvědoměle nazývá literaturou sociální a proletářskou.

To, co charakterisuje autory této skupiny, je především jejich jasné politické přesvědčení. Tak jako v tolika jiných zemích vidí tito autoři svůj úkol především v boji proti všemu literárnímu artismu, proti literatuře pro literaturu a umění pro umění, které si pohrává všeobecnými myšlenkami a mlhavými city. Máme tu před sebou skupinu mužů, kteří se vědomě opírají o miliony čtenářů, za něž dosud nikdo nemluvil.

Nejde tu jen o dělníky, nejde jen o literární revolucionáře, namáčeající příliš ochotně své pero do červeného inkoustu. V nové literatuře se ukazuje pravá tvář amerických středních vrstev, zchudlých hospodářskou válkou, nezaměstnaností a krisí a zatlačených do stejných řad s proletariátem. Také tito lidé se počali dívat na život novými očima, a autoři z jejich řad počali psát literaturu jiné barvy. Autor z těchto vrstev praví:

*Jak noc co noc, i dnes si tady lámu hlavu,
zatím co upijím tu řídkou hnědou kávu.
Mám dvaadvacet let. Jsem denně oholen.
Já jednou studoval v soukromé škole jen
a v té mne učili co čísti a co psát.*

*Ze třídy premiant býval můj kamarád.
Teď řídí autobus, je rád, že v místě je.
Těch 12 hodin práce slušně zahřeje.
On má v svých očích to, co mám v nich já a ty.
My všichni zahodili svoje životy.*

*Tátové myslili: škola se vyplácí.
A matky neznaly, co je čaj o páté.
A my tu stojíme co ráno o páté,
jestli se někdo z nás nehodí pro práci.
A odpoledne zas stojíme u parků.*

*U nohou holuby a slupky z buráků.
Tam někde schovanou lavičku najdeš snad,
kde bys moh' na věži údery počítat.
Co bys měl udělat? Kohoutky zotvírat?
Seskočit s mostu snad?*

*Zde sedět nebudem a mlčet na věky.
Zde sedět nebudem a hledět do řeky.
Na lístek o práci se píše nenávisť...
My zítra hneme se a vstanem se svých míst
Ti lidé nadarmo svých rukou nemají,
ty ruce pomalu se vzhůru zdvíhají
a mozky pomalé se vzhůru zdvíhají
teď celý milion jich vzduchem hvízd'...*

(Z básně Alfreda Hayese, přel. O. R.)

Když Priestley přijel do Ameriky, našel tu tři druhy komunistů. První typ byl filosofický. Druhý typ byl veden především soucitem („Před několika lety by byl býval jen socialistou, dnes je však komunistou, čeká na Zlatý věk, a je mu poněkud nevolno, když slyší, jakých kroků by bylo třeba k jeho uskutečnění“). A třetí typ je charakterisován pocitem revoltující méněcennosti. („Pro něj komunismus není ani tak plánem k obnově světa, jako prostředkem, jak on sám by se světu pomstil.“)

Autory americké proletářské literatury bychom mohli rozdělit do podobných skupin. Žádná z těchto skupin autorů, sympatisujících s dělnickými vrstvami a písících vědomě pro ně, se neobjevila ovšem v americké literatuře znenadání. Již ve starší literatuře Jack London, Upton Sinclair, Anderson i Dreiser nezapírají svůj obdiv a svou lásku k davu. Také John Dos Passos, jenž náleží již k oficiální literatuře, se řadí k těm umělcům, kteří věří, že skutečný americký národ tvoří američtí farmáři a dělníci. A že osud amerického národa se rozhoduje v těchto vrstvách. Také on zná americký život od východu na západ, shora až dolů, ani on se nedává unášeti sladkým a povrchním optimismem.

Vlastní autoři této levé americké literatury však jsou dosud v Evropě skoro vesměs neznámí.

Jak vypadá „proletářská“ literatura.

Oficiální kritika odmítá „proletářskou“ literaturu, protože prý je naplněna ustavičným nářkem nad nešťastným osudem neznámých malých občanů, úpějíci pod zpupnou nohou mocných šéfů, protože prý je to jednotvárná a stále se opakující četba. Pročteme-li však nedávno vydanou „Antologii americké proletářské literatury“, přesvědčíme se, jaké je tu bohatství látky i slohových pokusů, jaká je tu rozmanitost, již bychom marně hledali v podobném výboru z literatury oficiální. Jsou tu zastoupeni básníci, romanopisci, dramatictí autoři i essayisté a každý z nich k nám mluví novou řečí.

Básník, vyrostlý v měšťanských kruzích, který se následkem krise octl pojednou na ulici, mluví dnes novou řečí. V Americe počíná získávat půdu přesvědčení, že každé umění musí vycházeti z určité sociální třídy. Že v době tak revoluční, jako je dnešní, není možno oddělit poesi od politiky. Že dosud literatura se nesnažila řídit společností, nýbrž dala se společností řídit. A v Americe, kde v literatuře nedávna a ještě tak živá minulost hrála vždycky

tak významnou roli, se objevuje odpor proti jakémukoli líčení americké minulosti. „Přinášíte nám současnost, skutečný svět, ne banální příběhy, odehrávající se ve vymyšleném světě, žádné laciné selanky, utíkající s tohoto světa.“

To si uvědomuje většina mladých, amerických autorů a proto se také stavějí s tak nenávislnou ironií proti svým předchůdcům, kteří pro ně jsou:

„Nicotní pijáci a pařížští expatrioti druhu Ernesta Hemingwaye, maloměstští filistini a šaškové obchodního života, jako hrdinové Sinclaira Lewise, Don Juani z lepenky a obchodníci pohlavními otázkami jako u J. B. Cabella, lidé, kteří nejsou nic než samá cituplná duše druhu Ludwiga Lewiso hna.“

S literárními hrdiny tohoto druhu už je prý konec. Život americké společnosti se od základu mění. Dnešní spisovatel musí mít zájem o stávky, nezaměstnanost, obsazování závodu, boj proti válce, o potírání fašismu, — a ne o zpěv sláviků nebo o diskretní dialogy nad miskou kaviáru a před číší šampaňského.

Co vidí nového? Vidí ohyzdné, chudobné, nekonečné pásky amerických prérí, které se táhnou míli od New Yorku a které vás neopustí, jedete-li mohutným rychlíkem dva dny a dvě noci cesty. Vidí dělníky z dolů a železáren, kteří přicházejí domů udřením jako psi, shlnou něco jídla a skoro okamžitě upadají do spánku těžkého jako smrt. „Při posledním soudě archanděl Gabriel je neprobudí pouhým hlasem své trouby, bude musit jít od jednoho k druhému a pořádně jimi zatřepat.“ „Tak žijí tito lidé z dolů, kteří sestupují do země a které země pohlcuje, aby mohla vyplivovati uhlí a aby několik tlustých břicháčů se stalo ještě břichatějšími.“

Jak vypadají sociální povídky.

Je to na příklad povídka o vdově, která nechce svěřit své děti dobročinnému ústavu, protože její děti jsou jediná věc, kterou jí život dal. Raději sama je celý den shrbená nad kbelíkem horké vody, její tvář se stala zardělou jako v ustavičné horečce, její ruce jsou svrastělé a šedivé, její život nikdy nepozná světla.

Je tu povídka, dopis, napsaný prezidentu Rooseveltovi patnáctiletým mexickým děvčetem s bavlňených polí, děvčetem, které čeká děťátko a které prosí presidenta, aby udělal elektrické světlo lacinějším. Její rodiče nemohou platit drahé elektrické světlo a ona se bojí mít děťátko ve tmě na podlaze, neboť všichni spí jen na podlaze. Nechodila do školy, nemohla chodit, protože otec ji potřeboval od malička, od sedmého roku, k práci na poli. A je také špinavá, protože není na to kdy, jezdit pro vodu na míle cesty. Bylo to takové slabé, malé stvoření, tvrdě pracující v poli po celý den, které neví, co má člověk dělat sám se sebou a co si počít s výkřiky svého mládí. V takovém případě musíte pozapomenout na to, že to není docela morálním mít děťátko, když člověku není ještě docela patnáct.

Je tu na příklad balada o bledé lidské tváři, která kdysi žila teplým, lidským životem, jež stojí jako přízrak ve zprostředkovatelných práce a má celý film utrpení ve svých očích, jež tu chodí a nosí v náručí mrtvé dítě.

Je tu dramatická a vzrušující balada o podivném pohřbu dělníka Jana Klapáka, jenž ve hrozně únavě jednou usnul při práci v ocelárně, a padl do jedné z oněch ďábelských nádrží žhavé ocele. A ocel rozevřela tlamu jako šílenec a pohltila ho navždy. A teď tři tuny tvrdé ocele drží ve svém srdci kosti, maso, nervy, svaly, mozek i srdce dělníka Jana Klapáka. Zvony zvoní, zvoní, zvoní na pohřbu, o křehkém člověku, kterého zabila tvrdá ocel a ženy, které tu stojí a říkají: Já peru prádlo. Já drhnu podlahu. Budu třeba holkou z ulice za padesát centů. Ale mé děti nikdy nebudou pracovat v ocelárně.

Je tu povídka, vypravující o setkání s člověkem, čekajícím na smrt. Leží tu v tunelu na vozíku dělník, který jako umírající zvíře chce tu zůstat sám daleko od své ženy, kterou miluje. Žádá svým neobratným a neliterárním dopisem autora, aby vysvětlil jeho ženě, že skála, ve které pracoval, byla z křemíku, z něhož se vyrábí sklo, a že každý dělník, který celý život vdechuje do svých plic tento křemičitý prach, onemocní a musí umřít. Proto i on musí odejít.

Takových temat sociálních povídek by bylo možno citovati celé řady. A některé z nich mají v sobě takovou přesvědčivost, že bychom rádi z nich citovali doslova i celé odstavce.

Které literární druhy jsou aktuální.

Kromě románů existují sociální náměty i v divadlech, objevují se v množství magazinů a uplatňují se ve skvělých reportážích ze světa práce.

Divadla, která ve Spojených státech se věnují dělnictvu, jsou plna vitálního elánu. Hry, které hrají, podobají se svou aktuálností novinám. Tato dělnická divadla mají základ své organisace v roce 1926, kdy je založil Michael Gold. Byly to tehdy příběhy svým rázem syrové, bez hereckého umění, podobající se ochotnickým divadlům. Zprvu byly tyto divadelní podniky zatíženy chybnými teoriemi, že musí být hlubokými příkopy odděleny od celé dosavadní formy měšťanského divadla. Ale postupně nadaní autoři a režiséři dospěli ke hrám prostých forem, jimiž prý dosahují takového napětí a takového nadšení u publika, že dnes statisíce diváků v nich nalezlo novou formu dramatického umění. Podle zpráv dělnických časopisů jsou tato divadla dnes na americké pevnině v rozkvětu.

Magaziny, výhradně se zabývající literaturou sociální a revoluční, jsou velice četné. V revolučních obdobích a v dobách sociálních převratů vždycky stručné literární formy docházely veliké přízně. Proto také jsou aktuální dnes zejména krátké novinové povídky, drobné romány, články v měsíčnících, novinové stati. Množství měsíčníků ukazuje čtenářstvu svět s hlediska čistě socialistického. Nejúspěšnějším z časopisů tohoto druhu je týdeník „New Masses“ (Nové zástupy), do něhož přispívají nejpřednější američtí autoři.

Forma reportáže je opravdovým dítětem literatury dvacátého století. Dobrá reportáž, jejíž vlastní je zejména Amerika, je stejně náročná jako jiné druhy literární. Musí mít všechny typické znaky románu a vyžaduje zvláštní pohotovosti, kterou jí přinášejí zejména američtí žurnalisté. Otázka, jak dělají Američané reportáž a jak má tento druh ve své nejdokonalejší formě vypadati, by si zasloužila zvláštní studie.

Literární teorie těchto autorů, kteří především potírají jakékoli snahy o umění, které nemá vztahu k současnému životu a k sociálním zápasům, formuloval Michael Gold, přední bojovník za sociální literaturu v Americe:

„Staré nálady, stará poesie, romány, malba a filosofování byly výplody pyšných a sebou zaujatých samotářů... Umění kapitalistického světa isolovalo každého umělce do osamělé cely, kdež mohl v tichu přemýšlet, trpět, anebo se zbláznit. My, umělci lidu, nechceme se dívat jen na Život nebo na Věčnost, jako absolutní hodnoty. Chceme se na ně dívat tak, jak vypadají zdola, z řad lidu.“

Propaganda umění.

Ačkoliv komunisté se otevřeně přiznávají k tomu, že veškeré umění musí být jedině nástrojem třídního boje a ačkoli fašisté se stejnou přímostí stavějí umění do služeb svých cílů, vyhýbají se američtí autoři této skupiny skoro všichni uvědoměle podobnému propagačnímu umění. Zastávají názor, že umění musí zůstatí vždycky stranou od stranického programu, že musí plniti jen své poslání: přenášeti obraz ži-

vota do vyššieho plánu umelckého díla v celú jeho pravdivosti, zrcadlití čo najvernejšie súčasnosť a rozširovať tak ľudskou skúsenosť a znalosť o živote a o svete. Táto znalosť života a sveta sa od desaťročí k desaťročí mení a sociálne požiadavky, z nehož umenie vyrastá, je od generácie ke generácii iné.

Rozvoj americkej literatúry v posledných päť, šesť rokoch ukázal, že americká literatúra má dnes ríci svetu niečo nového. Zaslúži si, aby som si jí povšimil.

do ba a lidé

Verus:

SSSR se vrací k náboženství

Vánoční stromečky 1936.

Francouzi za své revolúcie vynaložili najväčšie úsilie, k nemuž se kdy který národ vůbec odhodlal, aby oddělili nepřeklenutelnou propastí to, čím byli v minulosti, od toho, čím chceli byť v budúcnosti. A nezanedbali ničeho, jak konstatuje Tocqueville, aby vzpomínku na svoju minulosť zcela vymazali. A prece se jim to nepodařilo.

Také ruská revolúcie videla svůj úkol v tom, spáliti všechny mosty minulosti. Po této stránce sdílí osud francouzské revolúcie: nepodařilo se jí kulturní vývoj předešlých epoch svých zemí docela zprovodit se světa. Dnes už se minulost vynořuje na všech koncích a hlásí se ke svým právům. Viděli jsme to, že, když s repertoaru Tairovova divadla byla odstraněna hra „Bohatýři“, byl uváděn důvod, že prý je nepřipustným, aby hrdinové starých bájí, nositelé heroických vlastností ruského národa byli líčeni jako pouzí loupežníci. Při tom došlo k debatě i o historické funkci křesťanství v Rusku, a úřední výnos sovětské instituce pravil výslovně: „Křesťanství je pozitivním obdobím v dějinách ruského národa, neboť přivedlo otroky ve styk s národy vyšší kultury.“

Podobným způsobem však se dnes odchyľují od doktriny prvých let i jiné oficiální projevy sovětských úřadů. Vždyť se změnilo i tolik skutečností ze sovětského života.

Přímo symbol byl spatřován v tom, že roku 1935 se v Sovětském svazu objevily opět vánoční stromečky. Roku 1936 však vánočních stromků už bylo bezpočtu ve všech městech Sovětského svazu a státní obchodní domy prodávaly vedle ozdoby na vánoční stromky i nerozmanitější hračky jako vánoční dárky. Při tom se ovšem projevila současně snaha, zbavit tyto znovu uvedené vánoční stromky alespoň poněkud jejich ideologicky škodlivého vlivu. Předseda Svazu bezbožců Jaroslavskij prohlásil na podzim r. 1935, že přitažlivost vánočních stromků pro děti je výborným propagačním prostředkem, jehož je třeba využít. Je však třeba při tom dbáti toho, aby vánoční oslava byla zbavena své náboženské symboliky.

Pokusem o to bylo, že vánoční stromek byl nazýván stromkem „novoročním“. Tím však došlo vlastně k návratu k staré křesťanské symbolice, v níž také jedle oslavovala zimní slunovrat, počátek nového ročního období. Současně vynořil se v Rusku i vánoční muž, rozdávající dárky, jenž se zde jmenuje „Děda Mráz“. Novinkou jen bylo, že tento štědrý dárcer na mnoha pokrokových místech se objevoval na tváři s maskou Stalinovou a s černými oblouky jeho knírů.

Ozdoba vánočních stromků projevovala stejně křesťovité oficiální vůli k revolúcnosti. Státní prodejny se snažily vánočním ozdobám dodatí protináboženský ráz: nadělaly z nich karikatury popů, karikatury andělů a dokonce i karikatury

Ježíška. Vedle toho visely na sovětských vánočních stromcích figurky, jež propagovaly světovou revolúci a sovětskou armádu: sovětské dětičky měly na stromcích bojovníky rudé armády, členy španělské milice, modely sovětských děl, letadel a tanků, karikované figurky fašistů, hitleristů a kapitalistů. Jako pozitivní tu byly malé zlaté tabulky s vyrytými hlavními zásadami nové sovětské ústavy.

Ačkoliv tedy tento návrat k vánoční symbolice oficiální kruhy chcely opatřití oficiálním zabarvením, prece jen v povolání těchto oslav bylo obrovské povzbuzení pro ty kruhy obyvatelstva, které cítí nábožensky. Pro ně tu vánoční stromek byl radostnou událostí, byl oslavou narození syna Božího. Dokonce hořely vánoční stromečky jen v některých sovětských domovech podle nového kalendáře dne 24. a 25. prosince. Ve velikém množství se objevily podle data starého kalendáře teprve dne 6. ledna. Také v tom ukázala nesmazatelná minulosť kus své síly.

Obnovuje se náboženství.

Příznaků vracejícího se náboženství je v Sovětském svazu ještě více a jsou daleko zřetelnější. Ruské noviny přinášejí zprávy o tom, že se znovu objevují rozmanité náboženské sekty, a že intenzivně pod zemí pracují. Nazývají se „Josefovci“ nebo „Vasiljevci“ anebo podle jiných světců a mají své ilegální chrámy a shromaždiště nejen v soukromých domech svých přívrženců, nýbrž i v továrnách. Ohlásily dokonce konání sjezdu těchto sekt, a v sovětských novinách vidíme váhání, mají-li tato sdružení věřících býti prohlášena za věc protibolševickou, či mají-li býti trpěny jako svazy které nejsou bolševismu nepřátelské.

Nová úprava přiznává plná občanská práva i věřícím, a zdá se, že vyhlášení této ústavy dodalo širokým vrstvám ruských věřících odvahy k tomu, předstoupiti před sovětské úřady přímo s požadavky, které před nedávnem byly ještě nemyslitelné. Novinář Basseches, jenž žije v Moskvě, napsal před nedávnem, že v Rusku existuje ještě 30.000 náboženských obcí, udržovaných půl druhým milionem věřících. Píše také o tom, že prý sedláci na kolchozech se snaží dosáhnouti od státu znovuuznání dřívějších církevních svátků, dosazení duchovních na úřední místa v kolchozech a podobně.

Celou řadu jiných ověřených údajů o podobných projevech najdeme v článku tajemníka Svazu komunistické mládeže A. Kosareva, otištěném letos 15. dubna v „Pravdě“. Kosarev tam varuje před domněnkou, že se náboženská víra v Sovětském svazu snad projevuje jen u starých žen. Dokládá, že i v dělnictvu a především také v komunistické mládeži přibývá náboženských proudů. Z tohoto důvodu pokládá Kosarev za povážlivé, že by protináboženská propaganda měla snad být omezena anebo dokonce docela zastavena.

Z jeho příkladů je jasné patrné, že náboženského hnutí v Sovětském svazu neubývá, nýbrž naopak přibývá. Vypravuje události ze Samary, z Kulbyševské oblasti, kde dosud bylo 325 kostelů, vedle 1.173 kostelů zavřených. Roku 1935 bylo podáno šedesát žádostí o otevření nových kostelů a roku 1936 došlo 336 žádostí o znovuotevření dalších tří set kostelů.

Kosarev vypočítával, jak stoupá počet křtů a křesťanských pohřbů. Uvádí příklad z vesnice Byňgi v kirovogradském rayonu ve sverdlovské oblasti. V této vesnici roku 1936 od února do května bylo 60 dětí pokřtěno a třiadvaceti lidem se dostalo křesťanského pohřbu. Ve vesnici Sapskoje, v níž se nalézá známý kolchoz „Stalin“, v roce 1936 neobyčejně stoupl počet církevních sňatků. Zatím co roku 1935 z 51 sňatku bylo 31 církevních, byl v roce 1936 již poměr takový, že z 26 sňatků bylo 21 církevních.

Další príklady najdeme v „K o m s o m o l s k é P r a v d e“ z dne 15. března 1936. Tam se dočítáme, že mladí pionýři bezbožců na svých schůzích už dávno nemluví opovrhlivě o „poprech“, nýbrž používají opět starého označení duchovních. Ve stejných novinách byla o den později zpráva, že žáci základních a středních škol a na některých místech dokonce i posluchači a posluchačky technických škol pravidelně zpívají na kůrech v kostele. Časopis lituje, že není po ruce zákona, který by jim to zakázal. Na četné dotazy, co se v tomto případě má podniknouti, odpovídá „Komsomolskaja Pravda“, že tomuto „zlořádu“ není možno čeliti pouze pomocí bezbožců, nýbrž proti němu že je třeba přesvědčeného a vzdělaného atheismu, který bohužel dosud neexistuje. Zanedlouho poté napsala „Pravda“, že prý „vliv věřících v městech i v továrních místech je velice silný a náboženské hnutí na venku je mohutnější než naše agitace“.

Co dělají bezbožci?

Jak se k těmto faktům stavějí členové bezbožských organizací, dovidáme se z článku moskevských „Izvestia“ z dne 10. března 1936, jenž má titul: „O bezbožcích bojovných a umírněných“. V tomto článku se dočítáme, že Svaz bojovných bezbožců měl ještě před pěti lety pět milionů členů. Dnes odhaduje jednatel centrály bezbožců Pestunovič počet členů na pouhé dva miliony. Ústřední tajemník Olešuk je však ještě zdržlivější a pokládá i tuto číslici za přehnanou.

V tomto článku se praví, že prý svaz bezbožců se organizačně rozpadá. Často se stává, že když z Moskvy nějaký inštruktor se rozjede na venkov, aby vyšetřil poměry u jednotlivých sekcí svazu bezbožců, nenajde v místě už vůbec žádnou sekci. V šestnácti národních republikách a krajích Sovětského svazu, jako na příklad ve východní Sibiři, na Dalekém východě i v okolí Omsku, dokonce organizace bezbožců už neexistuje ani formálně. Vyslovil své politování, že iniciátoři nedovedli vychovati potřebný propagandistický kádr, a že nepochopili, že není možno širokými davy otrástit pouhou šablonovitou kritikou náboženství. Uvádí se, že členové svazu bezbožců jsou často analfabeti, kteří nerozumějí ničemu o protináboženské osvětové práci a kteří proto nemohou konkurovat křesťanským populám.

Dokonce i orgány státu a strany v zápase s církví prý selhaly. Odborové organizace celých šest let ignorovaly veškeré výzvy svazu bezbožců, aby se připojily k jeho propagandě. Teprve před čtyřmi měsíci se ústřední sekretariát konečně usnesl o tom, že se mají vypracovati zásady protináboženské propagandy. Soudružka Nikolajeva, která tím byla pověřena, se však podnes ještě nehýbá. Vedení klubu odborových organizací však zavedení protináboženských přednášek odmítá stále ještě, jako je odmítalo dříve.

Naprosté nepochopení pro snahy bezbožců projevují prý i jednotlivé lidové komisarjáty, zejména komisarjáty pro výchovu a vyučování. Tento úřad nedávno likvidoval pět protináboženských muzeí. Ústřední ústav protináboženské propagandy, jenž vyučoval 30.000 žáků, byl rozpuštěn, a jemu podřízené továrny pro diapositivy bylo nařízeno, že diapositivy s protináboženskými náměty nesmějí už býti zhotovovány.

Poměr k církvi se mění.

Z podobných projevů je patrné, že některé vlivné kruhy politické si přejí, aby protináboženská propaganda byla dále vedena a dokonce rozšířena, široké vrstvy obyvatelstva však se k těmto snahám staví pasivně nebo dokonce odmítavě.

Sovětské úřady jsou z tohoto důvodu nuceny vésti další proticírkevní propagandu ve zjemnělé formě. Článek 124 Stalinovy ústavy zaručuje sovětským občanům svobodu myšlení v náboženských věcech. Tato svoboda se zvyšuje ještě tím, že kněží už nepatří k proskribovaným třídám obyvательства, nýbrž že jsou postaveni na roveň všem ostatním sovětským občanům a mají také plné volební právo. Při tom při všem však ustanovení výnosu z 8. dubna 1929 zůstala v platnosti a náboženským organizacím se nadále zakazuje jakákoli jiná činnost než náboženská, zejména nesmějí své členy hmotně podporovati a pěstovati mezi nimi propagandu.

V teorii se tedy postoj sovětské vlády k náboženským otázkám nezměnil. Vždyť už roku 1913 napsal Lenin:

„Marxisté neváhají protestovati proti pronásledování katolíků a protestantů. Budou dokonce hájiti právo různých menšin, jež se hlásí ke svému náboženství. Při tom však se nevzdají ani jedině tečky ze svého protináboženského přesvědčení. Současně jsou ochotni o správně pochopené zájmy proletariátu, organizují marxisté soustavnou kampaň stejně proti pravoslavným jako proti katolíkům a evangelíkům, aby tím zajistili vítězství socialistického myšlení.“

Přes podržení tohoto základního stanoviska se poměr vlády v Sovětském svazu ustavičně měnil v praxi. Jedním z prvých činů bolševiků v roce 1917 bylo zabavení církevního majetku a škrtnutí církevního rozpočtu. V důsledku toho se ujal v lednu 1918 patriarcha T y c h o n, hlava řecko-katolické církve, boje proti bolševikům. Vydal pastýřský dopis, v němž oficiálně celou vládu vypověděl z církve a zakázal věřícím jakýkoliv vztah k mužům vlády. Vláda odpověděla slavným dekretem z 3. ledna 1918, jímž vyslovila o d l u k u c í r k v e o d s t á t u. Svoboda myšlení byla zajištěna, ale šíření náboženských nauk ve všech oficiálních institucích a i v soukromých školách bylo zakázáno.

Patriarcha odpověděl přípisem, jímž věřící vyzval, aby se kolem něho shromáždili a bojovalo se proti neblahé vládní politice. Organisoval proti bolševikům modlitby, půsty a procesí. Vláda na to zavřela kostely. Současně však už tehdy bránila svým přívržencům v příliš nápadných protináboženských výstřelcích. Vláda tehdy byla se všech stran stísněna a proto se rozhodla k ú s t u p k ů m. Bylo dovoleno, aby náboženské obce se scházely, bylo povoleno vyučování náboženství v theologických ústavech a náboženská procesí na veřejných ulicích byla připuštěna. Proto také patriarcha povolil. Vydal nový přípis biskupům, kněžím a věřícím a vyzýval je, aby se zdrželi jakékoli protivládní a protirevoluční politiky. Vyzýval pouze k boji proti tomu, pokud nový režim ohrožuje víru, morálku a dobrý mrav. Jinak vyzval věřící, aby sovětskou vládu poslouchali.

Roku 1921 udělal patriarcha Tychon ještě další krok. Dokázal neobyčejně elastickou přizpůsobivost církve k dočasné světské moci tím, že zavrhl výnosy „vrchní církevní rady“, organizované v cizině emigrovanými ruskými biskupy. Patriarcha dokonce snesl i to, že právě v té době vláda bezohledně zabavovala ve všech kostelích zlato, stříbro i drahokamy. Hlava ruské církve se omezila na pouhou ochranu klenotů velké historické ceny anebo památek obzvláště posvátných.

V příštím období projevila se v ruské církvi dokonce okázalá sympatie k sovětské vládě, přes četné procesy proti biskupům a kněžím, jež se skončily dokonce rozsudky smrti. I patriarcha Tychon byl zatčen, vzdal se své moci ve prospěch metropolitána Agathana. Teprve později byl propuštěn z vězení, když sám se obvinil z protirevolučního jednání a slíbil, že podobných skutků nadále zanechá. Sovětské úřady vedou dále opatrný boj proti zničení církevní hierarchie, nikoli přímo proti náboženství. Opatrně se také úřady vyhýbají vynášení rozsudků smrti, aby nestvořily nové mučedníky. Další pří-

blížení se církve k státu značí rozhodnutí duchovních, podporovati Stalina proti trockistům. Církev dokonce přistoupila na zvláštní metafysické poslání Stalinovo a hlásá dnes, že Stalin nebyl dosazen k moci jen pomocí zákonů, nýbrž přímo z vůle Boží. Úspěchy Stalinovy prý plynou z božího požehnání, jež na něm spočívá, a za něž všichni musí Bohu děkovati.

Určité církevní kruhy měly z tohoto pozitivního postavení ke státu i prospěch hospodářský. Z nich jsou rekrutováni určití specialisté, na příklad ti, kteří zhotovují pověstné ohrenburské šátky, anebo kteří produkují „sovětské šampaňské“.

Katolíci jsou pro společnost bez tříd.

Toto sblížení sovětského státu s katolicismem bylo usnadněno tím, že katolíci myslitelé oficiálně se stavěli na stranu nové beztřídní společnosti a dovozují, že tato společnost se naprosto ztotožňuje s katolickou vírou. Tak na příklad filosof Mikuláš Berďajev se přihlásil v nedávno napsaném článku vědomě k socialistické lidové frontě, odmítaje pouze totalitní nároky komunismu. Sociální program komunistické strany však naprosto uznává. Ve své nedávno vydané knize odůvodňuje obšírně toto své stanovisko.

Dočítáme se tu, že nová beztřídní společnost může být nazývána socialistickou, poněvadž se pod její ochranou uskutěčňuje lepší sociální pravda. V ní přestává vykořisťování člověka člověkem, proti němuž se církev vždycky stavěla. Vytvoření nového člověka a vytvoření bratrského smýšlení mezi lidmi socialistického státu však zůstalo problémem duchovním, zůstalo problémem náboženským. Komunismus chybuje v tom, že sám se pokládá za náboženství a že nechce uznati potřebu vnitřní proměny člověka pro příští socialistický stát.

Křesťan smí být socialistou a podle autorova názoru jím dokonce být musí. Je však pro něho těžko být komunistou, pokud komunismus hlásá totalitní ideologii na základě materialistického a atheistického. Cílem náboženství je vytvoření „křesťanský personalismus“, který vytvořením beztřídní socialistické společnosti je dokonce usnadňován. Naproti tomu stará třídní společnost, v níž množství lidských bytostí bylo posuzováno jen jako prostředek k cíli, v níž se připouštělo jejich vykořisťování a v níž lidská důstojnost dělníka je ničena, — tato třídní společnost se příčí křesťanskému principu. Náboženství je pro hospodářskou socialisaci, poněvadž tím každá lidská bytost dostává právo na práci a na důstojnou existenci, aby každý mohl žít svůj život v celé plnosti. Pouhá hospodářská socialisace však nestačí k vytvoření nového člověka a nového bratrství mezi lidmi.

Až bude beztřídní socialistická společnost na celém světě vytvořena, pozná se teprve, že materialismus a ateismus a revolta proti Bohu byly věci myslitelnou jenom v překonaném období pravého boje. Nový člověk, osvobozen od třídních hranic, bude státi volný před mysteriemi svého bytí a bude se moci zaměstnávatí posledními problémy lidského ducha. Tento člověk teprve uvidí tragický ráz celého bytí v celé jeho hloubce a tento člověk pak pocítí touhu po věčnosti jako po svém domovu.

Podobné myšlenkové pochody náboženských myslitelů pomohly, aby po první půli cesty, kterou z taktických důvodů vykonal sovětský stát nazpět k náboženství, složilo i náboženství druhou polovinu cesty vstříc k socialistickému státu.

Jsmo přesvědčeni, že po těchto tichých námluvách není v dnešním Sovětském svazu ani k oficiálnímu uznání církve už příliš daleko.

dopisy

Dopis ze Španělska

Ctená redakcia

I ded po zakopach „Hoši kto ma česke noviny“ jej sláva tu je „Přítomnost“ tisíce kilometrov od domova v 1 linii. Hltavo čítam a vidim tu 2 moje dopisy. Čert vie jak sa k Vam dostali. Jako Vaš stary čtenar Vam za to dakujem, že stojíte pri nás a pri internacionalnej brigade, ktora môže veľke služby preukázat jeden ráz tiež RČS.

Chcem Vám napísať, pár slov o bombardovaní Madridu — totalná válka. Pred 5 mesiaci žil som Zline a Holešove a živil sa pracou svojich rúk. Je možné sa dostať do španielska? Pomôžem tým španielskemu ľudu. — Mám už za sebou 3 mesiace naväčších bojov ve Španielsku na Jarame.

Idem na dovolenu do Madridu je 6 hod. stávame z kamaradom Spěvacom. Podívame sa jaký je život z rána v Madride. Ideme k banke Central (Porta de Sol) známa brana a námestie. Pred námy 50 m pada delovy granát vedľa neho druhý tretí atď. My ideme svojov cestov mi sme na horšie veci zvyklý granáty dopadajú do civilných domov ubyje ženi deti proletarov buržujov (vojenske objekty tu su neni) beži sanita ľudie utekajú do metra pod brani. Tramvaje beži z miesta bombardovania a stojí odlahlých uliciach. Ideme do kaviarni snidame. Tu dopadol granát do stredú lokálu robil zrkadla čisníci chodi, devčata sa usmievaajú, život zas ide normalne. Je popoledni, divam sa do vykladov, mimo jedla je možné všetko kupit (jedla je nedostatok) odidem 100 metrov upadne tam granát na ulicu. usmrtil ženi a deti.

Pročo? je to totalná válka ničit zazemie nepriateľa, a nahnatmu „užitečný strach“ podľa fašistických instrukci. Ale každá palica ma 2 konce a totalná válka tiež. Ty rôzný neutralovia antimilitaristi zbabeleci vidia, že ich pasivita rovna sa sebevražde a pomahajú bud zo zbraňov ruky lebo industri a z tých fašistov 5tej colonie stavajú sa najväčší nepriateľia Franca. Žiaden fašista nechce byť (hrdinov Franca v totalnej valke.) Poučenie s toho plyne že osoby, ktore by ináč boli pasivne stávajú ja aktivnov složkov obrany.

Než som odišiel z čl debatoval som často z jedným dobrým poctivým agrarnikom v Zline a on stale tvrdil, že keď nas bude chcet Hitler zničit (RČS) tak nás nikto nezachraní atď. a my sme mali možnosť presvečit a dokazat čl. že ani technicka a osobná prevaha neni schopna porazit nepriateľa slabšieho keď jeho boja chtivost a moralka je na vysokej vyši.

Budete si priat napíšem Vam prečo sme zastavily fašistov na Jarame. konkrétne bez fraz a prečo je silna moralka republikanskeho vojska, z hladiska čiste vojenskeho. Neni som žiadna oficialna osobnost ale obyčajny kulometčík Žiškovej roty, ktory všetke skusenosti nadobudnul v boji prvej linie.

S kažte srdečny pozdrav čitateľom Přítomnosti od anti-fašistov Žiškovej roty kulometnej

Julio D.

Albacette Plattzo Altazano 184
Espana

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - KAREL KELLNER V PRAZE
TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!

zřídil na Václavském náměstí čís. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.